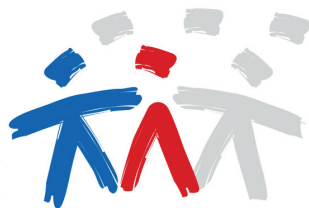

1 2020

Český zaměstnanec v době pokoronavirové

ČMKOS

STUDIE · ANALÝZY · PROGNÓZY

Český zaměstnanec v době pokoronavirové

Martin Fassmann

červenec 2020

© Českomoravská konfederace odborových svazů
nám. Winstona Churchilla 2
130 00 Praha 3
e-mail: fassmann.martin@cmkos.cz

ISBN: 978-80-86846-72-9

sondy Praha 2020

Úvodní slovo

Vážení čtenáři, první číslo odborné revue POHLEDY v tomto roce se soustřeďuje na dobu, která nyní nastává po koronavirové pandemii s těžkým dopadem na české hospodářství a zaměstnance i jejich rodiny. Stát přijímá soubory opatření jak postupně zdevastovanou ekonomiku obnovit a udržet zaměstnanost. Odbory bedlivě sledují, aby čeští zaměstnanci a jejich rodiny z této nouzové situace nevyšli jako poražení, aby oni nebyli opět těmi daňovými soumary, kteří vše zaplatí.

Málokdo si uvědomuje, že daně z příjmů zaměstnanců, jejich spotřeby a pojistného tvoří dvě třetiny příjmů veřejných rozpočtů. Proto je třeba s určitou pokorou vnímat, že peníze, které se nyní doslova pumpují do ekonomiky, jsou zejména peníze lidí práce.

Všechny odborné statě spojuje společná pointa – k masivním nástrojům na podporu podnikatelů je nutné hledat i adekvátní nástroje podpory českých zaměstnanců, jejich rodin a jejich kupní síly.

Josef Středula
předseda ČMKOS

Obsah

Tři úvahy o postavení českých zaměstnanců v době koronavirové a postkoronavirové	7
Proč je zásadní změna naší daňové soustavy nezbytností?	13
Co se skrývá za novou paušální daní pro OSVČ?	18
Stravenkový paušál jako nástroj daňové optimalizace a destrukce stravenek	27
Reakce vlády České republiky na koronavirovou epidemii	34
Mezinárodní přehled přijímaných opatření ve vybraných zemích v boji proti ekonomickým důsledkům koronavirové pandemie	45

Tři úvahy o postavení českých zaměstnanců v době koronavirové a postkoronavirové

Martin Fassmann

Úvaha první – Rozdělují se peníze zaměstnanců

Jsou to již tři měsíce, co všechny oficiální orgány, a na ně různými kanály napojené poradenské, zájmové i profesní skupiny, analyzují, formulují a schvalují opatření, která mají zmírnit již projevené či teprve očekávané ekonomické dopady koronavirové krize v České republice. Ve zrychlených režimech jsou přijímána opatření v řádech desítek a dnes už možná stovek miliard korun. Některé návrhy na pomoc či podporu jdou tak daleko, že se fakticky navrhuje z veřejných zdrojů kompenzovat domnělé újmy kde komu. O to více je nepochopitelné a urážející, že se doposud nikdo nezabýval tak prostou otázkou, jak pomoci největší společenské a ekonomické skupině v ČR – českým zaměstnancům. Skupině, která je také největším spotřebitelem a v neposlední řadě i největším daňovým poplatníkem v České republice.

Daně zaměstnanců, z jejich příjmů a spotřeby, a zaměstnanci placené pojistné tvoří základní pilíř příjmů veřejných rozpočtů. Od nich pocházejí **více než dvě třetiny veškerých příjmů veřejných rozpočtů**. Společně s důchodci pak tvoří 87 % příjmů veřejných rozpočtů. Je proto potřeba s velkou pokorou, a nebojím se říci i vděčností, vnímat, že peníze, které se dnes rozdělují v řádu stovek miliard korun na různá podpůrná opatření, jsou především peníze zaměstnanců. Na to by

neměl nikdo, kdo se nyní dere o nejrůznější podpory tzv. státu, nikdy zapomenout. A neměli by na to zapomínat ani ti, kteří o těchto podporách někdy až příliš lehce rozhodují. Zdá se opravdu, že se rozdává na všechny strany – tedy kromě zaměstnanců samotných. Až to vypadá, že všichni považují českého zaměstnance za toho posledního v řadě. Už sám fakt, že v Národní ekonomické radě vlády (NERV), kde se veškeré návrhy podrobně projednávají, není ani jeden člen, který by zastupoval zaměstnance, na rozdíl od mnohonásobného zastoupení zástupců podnikatelů, bank či jednotlivých podnikatelů, je více než výmluvný. Vypadá to tak, že zaměstnanci mají jen právo daně platit a poté pokorně čekat na to, až co na ně zbuďte. Myslím, že je nutno tento nepoměr zásadně změnit. Zaměstnanci se z principu musí nějakou formou účastnit všech jednání, kde se rozhoduje, ve prospěch koho a čeho se jejich daně a jejich pojistné použijí. Ale nejen to. Je naprosto nezbytné ve společnosti otevřít zásadní diskusi o stavu a dalším směřování naší daňové soustavy. Je třeba připravit a realizovat zásadní daňovou reformu nespravedlivého daňového systému České republiky. Systému, který největší tíhu daňové zátěže přenáší na zaměstnance. Zaměstnanec musí přestat být vysmívaným hlupákem, protože platí daně.

Úvaha druhá – Chudinská podpora v nezaměstnanosti

V České republice vznikl v posledním období falešný obraz, že nejpostiženějšími skupinami, na které doléhá krize, jsou podnikatelé – především OSVČ. Čeští zaměstnanci nikomu nestojí ani za zmínku. Jsou to přitom právě oni, kteří nejen že nesou, ale je zřejmé že i nadále ponесou náklady všech přijímaných opatření. Navíc jsou již dnes ohroženi propadem příjmů, nezaměstnaností a chudobou.

Podle průzkumu společnosti Behavio (ČRo 30. dubna) jsou první ekonomické dopady krize hmatatelné již pro 11 procent zaměstnanců soukromé sféry, kteří v posledním měsíci zcela přišli o práci (pracovníci gastroslužeb). Dalších 12 procent přestalo dostávat mzdu včas, pět procent lidí zaměstnání změnilo. „Na trhu práce panuje strach o ztrátu úvazků a nedůvěra vůči firmám. Více než polovina zaměstnanců se bojí, že o práci přijde, 28 procent z nich říká, že se v jejich firmách o propouštění šušká, byť ještě nezačalo,“ dodávají ekonomové Behavio. Snižuje se také počet odpracovaných hodin. Více než polovina zaměstnanců teď pracuje méně než obvykle.

Doposud přijatá opatření ČR proti ekonomickým dopadům koronavirové epidemie nebyla nástrojem podpory českých zaměstnanců a jejich kupní síly, ale podporou podnikatelů. To se týká jak projektů řady Covid, tak projektů

řady Antivirus. Na prvním místě pak systému zpětného umoření daňové ztráty (loss carryback).

Podle zřetelných signálů dochází ke zkracování pracovních úvazků a krácení mezd. Připravuje se propouštění. Celé řadě zaměstnanců již běží výpovědní doba. Vláda České republiky však nepřijala, na rozdíl od řady jiných zemí, žádná opatření ani k zachování kupní síly zaměstnanců, ani na posílení dávkových systémů sociální ochrany. Je přitom naprosto zřejmé, že tyto systémy České republiky jsou projektovány pro „dobré počasí“ a ve stávající době jsou jako ochrana před chudobou nevyhovující a nedostatečné. Zvláště pro osoby s výrazně podprůměrnými příjmy.

Navíc je podle mého názoru naprosto legitimní požadovat, aby byl v této oblasti **dodržen principu rovnosti**. To znamená, aby opatření, která byla Česká republika schopna (správně) přijmout fakticky ze dne na den na ochranu před chudobou a sociálním vyloučením pro osoby samostatně výdělečně činné, vytvořila nyní také pro české zaměstnance – a to v obdobném rozsahu. A to nejen z jasných sociálních důvodů, ale i z důvodu ekonomických. Čas, který na to má, se velmi rychle zkracuje. Pokud totiž nedojde k okamžitému přijetí aktivních opatření na podporu kupní síly zaměstnanců, pomohou si zaměstnanci sami vy nucenými úsporami na úkor ekonomiky.

Rozšiřující se nejistota v naší i světové ekonomice volá po stabilizujících opatřeních. Obavy ze ztráty práce mohou mít na ekonomiku devastující účinky. Přímo podporují tvorbu úspor, omezování výdajů, přičemž výdaje domácností jsou největší komponentou HDP v české ekonomice. Je nesporné, že v případě výrazného nárůstu nezaměstnanosti musí vláda vyslat prostřednictvím výrazné pomoci nezaměstnaným zásadní signál o svém zájmu na zachování kupní síly obyvatelstva. Bohužel zatím to tak nevypadá. I když se otázka zásadního posílení pasivní politiky zaměstnanosti diskutuje na různých úrovních fakticky od samého začátku koronavirové krize, není dodnes vyjasněn ani základní přístup státu k této otázce.

Tento problém má však ještě jeden zjevný, ale naprosto podceňovaný aspekt. Pokud se totiž nepřijmou zásadní opatření na zvýšení podpor v nezaměstnanosti, hrozí, že se rostoucí nezaměstnanost (a vědomí, že pád do ní znamená pro zaměstnance a jejich rodiny automaticky pád do bída) překloupí do ochoty zaměstnanců „souhlasit“ s poklesem nejen reálných, ale i nominálních příjmů, s horšími pracovními podmínkami atd.

Důsledkem podcenění těchto dnes stále zjevnějších procesů bude v lepším případě zastavení mzdové konvergence ČR s vyspělejšími zeměmi, v horším

mzdová divergence. To upevní postavení české ekonomiky v kategorii ekonomiky podřízené, ekonomiky „láce“, a prohloubí typicky východní rozdělování produktu mezi mzdy a zisk.

Z toho důvodu je naprosto nezbytné připravit a co nejrychleji kodifikovat systém minimálního příjmu v nezaměstnanosti, při které se nejnižší denní dávka v České republice bude pohybovat minimálně na úrovni 500 Kč denně čistého za jeden kalendářní den. Vedle toho urychleně aktivizovat programy APZ, provést jejich revizi a tam, kde to bude nutné, posílit jednotlivé programy z pohledu věcného, personálního a především finančního zabezpečení.

Úvaha třetí – Návrat k levné práci

Někteří, a to především bankovní analytici předpokládají, že v nastupující krizi České republiky pomůže současná ekonomická struktura s těžištěm v nižších stupních zpracování. Vycházejí z předpokladu, že Česká republika velmi rychle naváže zpřetrhané řetězce dodavatelsko-odběratelských vztahů, a v celé řadě případů dokonce obsadí uvolněná subdodavatelská místa. Jinými slovy, že se Česká republika vrátí zpět k modelu levné práce, který za pomoci tzv. antikrizových opatření ještě posílí. Tlak především podnikatelských kruhů na poskytnutí „umělého dýchání“ tomuto dávno mrtvému projektu je naprosto zřejmý. Proto těmto skupinám tak leží v žaludku (případně) zvyšování podpor v nezaměstnanosti. Proto chtějí snižovat především sociální a zdravotní pojištění, která jsou jako jediná z našeho daňového systému odolná vůči daňové optimalizaci. Proto nechtějí ani slyšet o nárůstu minimální mzdy, kterou by nejraději zrušili. Proto jsou z aktuálně 300 tis. volných pracovních míst více než dvě třetiny fakticky blokovány pro levné Ukrajince. Tato cesta, která se stále více objevuje v nejrůznějších vystoupeních nejen analytiků a zástupců podnikatelů, ale i některých politiků, nám není neznámá. Něco podobného jsme už zažili při předchozí ekonomické krizi před deseti lety. Tehdy se také snižovaly příjmy zaměstnancům – státním zaměstnancům dokonce nominálně, a známe důsledky, jaké to mělo na ekonomiku. **Zaměstnanci se poklesem svých platů a mezd a hlavně pádem do bída nezaměstnanosti stali hlavními sponzory boje proti ekonomické krizi.** Je však zřejmé, že exponenty řešení krize opatřeními na straně nabídky její poptávkové dopady na nás coby subdodavatelskou zemi v podstatě nezajímají. Mohlo by to ale třeba zajímat českou vládu. Její představa (resp. představa některých ministrů), že se z krize jednoduše tzv. proinvestujeme, a to v situaci, kdy nám hrozí fatální pokles koupěschopné poptávky, je nejen naprosto naivní, ale i nebezpečná.

Podle mého názoru musí Česká republika konečně zvolit jiný směr hospodářské politiky, která nepřipustí, aby pod pláštíkem boje proti ekonomické krizi došlo ke zničení všeho, co bylo v oblasti mzdové a ekonomické konvergence dosaženo. Je proto nezbytné především **zásadním způsobem zvýšit minimální mzdu**. Projednávání daňového bonusu pro OSVČ ve výši 500 Kč čistého na kalendářní den vyvolalo bouřlivou debatu o její výši. Značný počet poslanců poukazoval na to, že se za tuto hodnotu nedá důstojně žít. Na tuto debatu pak navázal při prodlužování výplaty této dávky Senát. Ten vrátil do PS PČR návrh zákona upravený tak, aby se za květen částka tohoto bonusu zvýšila na úroveň 700 Kč a za červen 900 Kč netto denně.

Částka 700 Kč denně netto navržená Senátem pro OSVČ v květnu odpovídá měsíční hrubé mzdě ve výši 27 500 Kč, částka 900 Kč určená Senátem pro červen pak odpovídá hrubé měsíční mzdě ve výši 36 200 Kč. To znamená, že tato částka – pokud by byla přijata – by byla o 2075 Kč vyšší, než byla průměrná mzda dosažená za rok 2019. Tento návrh schválený Senátem natolik popíral jakékoli příjmové relace dosahované v české ekonomice, že nakonec (a po právu) nebyl PS PČR přijat. Přesto si však nelze nevšimnout schizofrenie části politických představitelů, kteří zároveň bojují proti „příliš vysoké minimální mzdě“, ale na druhou stranou přiznávají, že za 15 000 Kč se nedá žít, pokud se to ovšem netýká zaměstnanců, ale OSVČ. Zvláštní představa o spravedlnosti! A dále: Ukazuje se, že v rámci kategorie OSVČ je potřeba pečlivě rozlišovat, protože pokud OSVČ nemají rezervu ani na jeden měsíc, a to za časů „předkoronavirové“ konjunktury, pak se nabízí domněnka, že ve skutečnosti jde o švarcsystém, nikoliv plnohodnotné živnostenské podnikání.

Pokud by se tedy minimální mzda měla zvýšit na 500 Kč netto denně za kalendářní den čili podle Senátu nevyhovující hodnotu, musela by se zvýšit ze současných 14 600 Kč měsíčně brutto (12 134 Kč netto) na hodnotu 18 750 Kč měsíčně brutto.

Dále je nutno podle mého názoru pokračovat v růstu platů ve veřejné sféře. Veřejný sektor v této krizi, kdy prakticky na každý segment veřejných služeb byly kladeny dosud neznámé a zásadní opatření a úkoly, svou obětavostí, rychlostí a schopností improvizace ve složitých podmínkách jasně prokázal, že nejde o nějaké „nenažrané úředníky“, jak rádi častují zaměstnance veřejného sektoru někteří poslanci Parlamentu ČR. Nejen z hlediska sociálního, ale především ekonomického je nezbytné, aby v tomto sektoru došlo k dalšímu nárůstu platů pro všechny skupiny zaměstnanců – především pro nízkopříjmové – a byly naplněny dříve dané sliby. Vláda musí vyslat zásadní signál svého zájmu na zachování a zvýšení kupní síly obyvatelstva.

Vedle již uvedených opatření to především znamená všestrannou **podporu ze strany vlády kolektivnímu vyjednávání včetně podpory rozšiřování kolektivních smluv vyššího stupně**. Ale nejen to. Za naprosto klíčové v této době považuji, aby **každá přímá podpora nebo záruka ze strany státu ve prospěch podnikatelské sféry byla doprovázena souborem podmínek ve mzdové oblasti a v oblasti zaměstnanosti**. Na základě zahraničních zkušeností a ve snaze maximálně zamezit dobývání renty považuji za naprosto nezbytné, aby státní pomoc ve všech formách u podnikových subjektů byla podmíněna smluvním přijetím následujících omezujících závazků (negative pledge), a sice takto:

1. Zákaz vyplácení dividend, zákaz odlivu dividend do zahraničí
2. Zákaz vyplácení bonusů pro manažery
3. Zákaz zpětného odkupu akcií

Tyto požadavky jsou ovšem naprostým minimem, které jsou spjaté s fungováním státu jako řádného hospodáře, který by neměl dovolit, aby prostředky daňových poplatníků byly zneužity.

Vzhledem k tomu, že ČR se z hlediska rozdělování hodnoty mezi práci a kapitál stále řadí do „východní Evropy“ (hrubý provozní přebytek převyšuje významně náhrady zaměstnancům), je nutno požadovat, aby byla současná situace využita pro urychlení procesu rozdělování, které vidíme u vyspělejších zemí, tedy opačný poměr – náhrady zaměstnancům převyšují hrubý provozní přebytek. Jedním z nástrojů jak toho dosáhnout je posílit participaci zaměstnanců ve vedení firem. Silnější postavení zaměstnanců přispěje ke spravedlivějšímu rozdělování hodnoty a krize je vhodným okamžikem ke „skoku kupředu.“

Dalším požadavkem, kromě výše uvedeného typu negative pledge, může být u firem s více než 250 zaměstnanci, kteří budou čerpat jakoukoliv formu státní pomoci (úvěry, kurzarbeit, garance), povinné zavedení účasti zástupců zaměstnanců ve vrcholných orgánech firmy.

Dále je možno přijmout opatření, aby části platů, které nyní firmy nevyplácí (a jsou pokryty nějakou variantou kurzarbeitu), mohly být převedeny na kapitálové podíly ve firmě. Takové převody by byly osvobozeny od daně. Tyto podíly by byly pojištěny u ČMRZB.

Je potřeba zdůraznit, že intenzivnější zaměstnanecká participace přispívá k větší odolnosti firem, nižší fluktuaci zaměstnanců a kladně přispívá k vyšší produktivitě práce. V této době je navíc podstatné zdůraznit, že vyšší zaměstnanecká participace může dobře bránit firmy před nepřátelskými převzetími.

Proč je zásadní změna naší daňové soustavy nezbytností?

Martin Fassmann

Daňová soustava České republiky, připravovaná a následně kodifikovaná v roce 1993, byla vpravdě soustavou moderního evropského státu a koncentrovala v sobě ty nejlepší zkušenosti nabyté při studiu daňových systémů vyspělých evropských zemí. Jednotlivé daňové okruhy (a tím i zastoupení jednotlivých daňových poplatníků ve financování státu) byly v celkovém daňovém inkasu zastoupeny velmi uměřeně a zpětně se dá říci, že i otázka daňové spravedlnosti byla touto daňovou soustavou velmi silně akcentována.

Takto nastavená daňová soustava však přežila sotva pár měsíců. Prakticky okamžitě po jejím vyhlášení byl nastartován dlouhodobý proces jejích změn, úprav, doplňků a redukci. Symboly tohoto procesu – dnes 27 let od přijetí komplexní daňové reformy – jsou stovky daňových novel, extrémní složitost a permanentní změna. Pro normálního daňového poplatníka představuje daňový systém České republiky nepřehlednou, nepochopitelnou a neuchopitelnou džungli nejrůznějších předpisů a nařízení psaných jazykem, kterému nerozumí. Džungli, ve které se bez pomoci účetních a daňových poradců nemá šanci pohybovat. I když formálně máme téměř stále stejnou daňovou soustavu – až na daň dědickou a darovací prakticky všechny druhy daní kodifikovaných v roce 1993 zůstaly zachovány do dnešní doby – **daňová soustava České republiky se za těchto 27 let diametrálně změnila. Velmi se přiblížila struktuře zdanění v méně vyspělých rozvojových zemích.**

Vývoj celostátních daňových a pojistných příjmů v letech 2013–2019 a jejich struktura

Rok	Struktura	2013	2018	2019	Struktura
CELKEM DANĚ A POJISTNÉ	100	1301,1	1768	1877,4	100
Pojistné	41,8	544,3	748,1	804,4	42,8
Pojistné na sociální pojištění	28,6	372,2	513,3	551,7	29,4
Pojistné na zdravotní pojištění+)	13,2	172,1	234,8	252,7	13,5
Daně	58,2	756,8	1019,9	1073,8	57,2
<i>Nepřímé daně</i>	<i>35,2</i>	458	580,8	598,7	<i>31,9</i>
-DPH	23,7	308,5	413,3	431,6	23,0
-Spotřební daně	11,5	149,5	167,5	167,1	8,9
<i>Přímé daně</i>	<i>20,2</i>	262,3	393,9	428,5	<i>22,8</i>
-Daň z příjmů právnických osob	9,3	120,7	174,0	182,9	9,7
-Daň z příjmů fyzických osob	10,9	141,6	219,9	245,6	13,1
-vybíraná srážkou (kapitálové výnosy)	1,0	12,8	18,4	20,5	1,1
-hrazená plátci (závislá činnost)	9,7	126,1	193,7	216,3	11,5
-hrazená poplatníky	0,2	2,7	7,9	9,9	0,5
<i>Majetkové daně*)</i>	<i>1,5</i>	18,9	24,5	24,8	<i>1,3</i>
<i>Ostatní daně a poplatky**)</i>	<i>1,4</i>	17,6	20,7	21,8	<i>1,2</i>

Zdroj: Výsledek státního rozpočtu za rok 2014 je o 34 mld. nižší než plánovaný, MF ČR, 5, 1, 2015. Výsledek hospodaření státního rozpočtu v roce 2019 je o 11,5 mld. lepší než očekávání, MF ČR, 3, 1, 2020. <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2020/pokladni-plneni-sr-37026>

+) Zdravotní pojištění v letech 2018 a 2019 je v pokladním plnění uvedeno pouze za 11 měsíců. Byl proveden odhad za celý rok doplněním o platbu za poslední měsíc ve výši průměrné roční platby. Objem nezahrnuje platbu za tzv. státní pojištěnce. Jedná se o příjem zdravotních pojišťoven.

*) majetkové daně vč. daně z nemovitých věcí

**) silniční daň, dálniční poplatek, ostatní daně a poplatky (např. poplatek za uložení odpadu, odvod za odnětí půdy, daň z hazardních her)

Především se výrazně změnilo zastoupení jednotlivých typů daní v daňovém inkasu. „Ruku v ruce“ s nimi došlo k zásadnímu popření principu daňové spravedlnosti. Na bázi různých „reform veřejných financí“, které ve skutečnosti nebyly ničím jiným než „zakuklenými“ daňovými reformami (jen mezi roky 2002–2014 jich proběhlo 6 s vrcholem zavedení tzv. rovné daně z příjmů), **došlo především k zásadnímu posílení nepřímých daní na úkor daní přímých (především korporátní daně) a k faktické likvidaci daní majetkových, především daně dědické a darovací a v poslední době daně z převodu nemovitostí.** Zrušení této jedné z posledních majetkových daní v ČR, s přímým dopadem do veřejných financí -13 mld. Kč, se zrealizovalo ve velké rychlosti za využití systému zrychleného projednávání po vyhlášení nouzového stavu (i když s bojem proti koronavirové krizi toto opatření nemělo pranic společného). **Ve vztahu k HDP došlo k zásadním změnám v daňové struktuře. V rámci daní přímých pak došlo k posílení pojistných plateb zaměstnanců a daně z příjmů ze závislé činnosti. Zdanění zisků korporací relativně i absolutně pokleslo. V tomto punktu se ČR zařadila mezi daňové ráje. Pokleslo i zdanění OSVČ, kde došlo nejen ke zrušení minimální daně, ale i ke dlouhodobé destrukci daňového základu způsobené velmi široce otevřeným polem pro daňovou optimalizaci.**

K výrazným změnám došlo též v oblasti pojistných plateb (především sociálního pojištění), a to jak u sazeb, tak u vyměřovacího základu. Platba pojistného na sociální a zdravotní pojištění byla omezena maximální hranicí (u zdravotního pojištění byla horní hranice posléze zrušena). To vyvolalo v podmínkách rovné daně z příjmů v degresi celkového zdanění příjmů a následně daňovou optimalizaci mezi daní z příjmů fyzických a právnických osob.

Tento proces jednoznačně směřoval k výraznému poklesu celkového zdanění korporací a OSVČ a k nárůstu zdanění zaměstnanců, k poklesu zdanění vysoko příjmových skupin a výrazných majetkových vlastníků na úkor skupin středně- a nízkopříjmových a skupin sociálně slabých (nárůstem zdanění spotřeby jim narostla míra zdanění).

Z celkového pohledu byly úpravy v oblasti pojistného zaměřeny především na snižování plateb (a tedy i nákladů) u firem (fyzických i právnických) a přímo či nepřímo podporovaly zesilování jedné z klíčových distorzí v oblasti pojistných plateb – distorzí mezi pojistným zatížením zaměstnanců a OSVČ.

Zásadním důsledkem všech těchto změn bylo zásadní narušení daňové spravedlnosti mezi jednotlivými daňovými subjekty. Současný daňový systém České

republiky je přímo protkáno nejrůznějšími daňovými privilegii¹⁾ konstituovanými v předchozích 25 letech. Privilegia být zdaněn výhodněji na bázi stejné daně oproti ostatním poplatníkům jsou koncentrována především v oblasti daňového základu daně z příjmů a vyměřovacího základu pojistných plateb, nalézt je ale můžeme prakticky ve všech daňových okruzích.

Narušení principu daňové spravedlnosti v našem daňovém systému je natolik zásadní, že v podstatě nemůže být odstraněno nějakými částečnými daňovými „reformami“ uskutečňovanými v tom či onom daňovém okruhu. Potřeba komplexní daňové změny je stále více zřejmá a nezbytná. Odstranění zřetelné distorze v oblasti pojistných plateb pak musí být její nedílnou součástí. (Koneckonců sociální a zdravotní pojištění tvoří přes 40 % celkových daňových a odvodových příjmů veřejných rozpočtů.)

Jedním ze zásadních strukturálních defektů českých veřejných financí je, že převážná většina daní je přímo provázána se mzdami, lépe řečeno se zdaněním zaměstnanců. To dostává veřejné finance do velmi labilní pozice, protože je převážná část daňového inkasa bezprostředně svázána s ekonomickým cyklem. Zpomalení ekonomického růstu se pak bezprostředně promítne do veřejných financí dvojnásobným způsobem – zpomalením růstu daní a násobeným nárůstem nezaměstnanosti.

Z celkového daňového inkasa v roce 2019 (1877,4 mld. Kč) činilo podle mého odhadu 67 % (1257,9 mld. Kč) zdanění zaměstnanců nepřímými i přímými daňovými a pojistnými platbami.

Dalších cca 20 % daňového inkasa je spojeno se zdaněním důchodců (DPH a spotřební daně). (Ovšem i příjem důchodců, ze kterého odvádí tyto nepřímé daně v průběžném systému financování důchodů se mzdami.)

¹⁾ V tomto smyslu nám jde o to, že existují poměrně výrazné rozdíly ve zdanění mezi jednotlivými typy daňových poplatníků, kteří jsou výrazně rozdílně zatěžováni platbou daní. V tomto kontextu se tedy jedná o něco zcela jiného, než je problém tzv. daňových výjimek, který je čas od času „vytažen“ na světlo zvláště tehdy, když mají veřejné finance problémy a hledají se nové zdroje. To samé se děje i nyní. Výsledkem těchto pseudoúvah pak je „logický závěr“, že by se měli v podstatě ještě více zatížit daněmi zaměstnanci, tedy ti, jejichž mzdy jsou zatíženy nejvíce ze všech daňových subjektů v naší zemi. (Zdanění zaměstnanců přímými i nepřímými daněmi se podílí na celkových daňových příjmech veřejných rozpočtů více než dvěma třetinami a zdanění průměrného zaměstnance je cca 2,3x vyšší než OSVČ.)

To znamená, že na všechny ostatní subjekty (např. podnikající právnické i fyzické osoby a ostatní subjekty) připadá jen 13 % daňového výnosu!!! To je podle mého názoru třeba brát na zřetel nejen při důchodové reformě, ale i při debatách o zdravotnictví. Např. pravidelně končící debaty o financování zdravotnictví kritikou „státu“, že málo platí, je ve skutečnosti absurdní hloupost, protože „stát“ jsou opět zaměstnanci, na kterých leží tíha dvojí solidarity ve zdravotním pojištění (poprvé přímo prostřednictvím zdravotního pojištění, podruhé nepřímo skrze platby státu).

Zvláště pikantní jsou však tyto diskuse nyní, když se přijímají opatření ve prospěch ledaskoho jen ne zaměstnanců – tedy těch, kteří se na příjmu veřejných financí podílejí nejvíce. Zvláště zřetelně je to vidět v následujících dvou kapitolách, které bude vláda projednávat v nejbližší době.

Co se skrývá za novou paušální daní pro OSVČ?

Martin Fassmann

Podle obecných pravidel daňové teorie by se ke změně zdanění příjmů jednotlivců (fyzických osob) mělo přistoupit vždy až po splnění minimálně tří základních podmínek. První podmínkou je důkladná a nezkreslená analýza současného stavu. Druhou podmínkou je dodržení zásady daňové spravedlnosti. Třetí podmínkou pak to, aby tato chystaná daňová změna neprohlubovala staré, resp. nevyvolávala nové distorze v daňovém systému (tj. aby nezasaňovaly nežádoucím způsobem do rozhodování o tom, jaký druh příjmů bude jedinec preferovat). K těmto základním požadavkům pak přistupují „technické“ požadavky na daňovou změnu, jako je jednoduchost, srozumitelnost, předvídatelnost a v neposlední řadě nízké administrativní náklady (včetně těch vyvolaných).

Po podrobném posouzení aktuálně předkládaného materiálu MF ČR musím konstatovat, že předložená novela nesplňuje ani jednu z výše uvedených podmínek.

1. Předložený návrh paušální daně zasahuje nejen do oblasti daně z příjmů fyzických osob, ale také do oblasti zdravotního a sociálního (především důchodového) pojištění. Proto by měl být dokument předkládán do připomínkového řízení již jako společný **konsensuální návrh všech tří ministerstev (MF, MPSV a MZ).**

2. Jednou ze zásadních otázek tohoto materiálu je to, **nakolik je předkládaný zákon konzistentní s připravovanou důchodovou reformou** (především s předpokládanou konstrukcí a výší důchodů v tzv. nultém pilíři). Odpověď na tuto otázku a vůbec vazbu na připravovanou reformu celý materiál postrádá.
3. Návrh zákona v podobě předložené do připomínkového řízení **se zásadním způsobem míjí se svým primárním cílem**. Ten je v předloženém dokumentu definován následovně: „*Cílem je vytvoření institutu pro poplatníky daně z příjmů fyzických osob s nižšími příjmy ze samostatné činnosti a bez jiných příjmů, který by umožnil zjednodušit administrativu, která je pro ně spojená s plněním daňových a pojistných povinností.*“¹⁾

Především je zjevné, a to i z propočtů předkladatele uvedených v RIA, že tento **návrh v podstatě není určen pro osoby s nižšími, ale naopak pro osoby s vyššími příjmy**. Např. OSVČ využívající 60% výdajový paušál, u které se paušální daň začne vyplácet až s příjmem nad 550 tis. Kč ročně (a poplatníka s 40% výdajovým paušálem,²⁾ u kterého se paušální daň začne vyplácet až s příjmem nad 400 tis. Kč ročně), nelze považovat za poplatníka s nižšími příjmy.

Dalším problémem je, že tento návrh administrativu ve skutečnosti příliš nezjednodušuje. Jde o to, že zákon v mnoha paragrafech přímo počítá s tím, že poplatník nemusí zůstat celé zdaňovací období v režimu paušální daně, ale že bude moci – ať již z vlastní vůle či nesplněním podmínek účasti – v paušální dani (např. překročením hranice 1 mil. Kč obratu či změnou dalších podmínek) v podstatě i během zdaňovacího období „komíhat“ mezi různými daňovými režimy. To ve skutečnosti nelze považovat za zjednodušení administrativy OSVČ. (Navíc je naprosto zřejmé, že případným přijetím systému paušální daně výrazným způsobem posílí výdaje na státní administrativu – v RIA jsou vyčísleny cca na 300 mil. Kč.)³⁾

¹⁾ Předložený návrh, část VI. Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace (RIA), str. 8.

²⁾ Nejedná se o příjmy z podnikání OSVČ, ale o jiné příjmy ze samostatné činnosti (svobodná povolání, autorské smlouvy, právníci, lékaři, herci, pronájemci nemovitostí).

³⁾ Naprosto nesporné je i to, že OSVČ bude moci z důvodů daňové optimalizace přecházet zcela volně mezi třemi daňovými režimy (prokazování příjmů, výdajový paušál, paušální daň) a tím operativně provádět daňovou optimalizaci. Toto přecházení bude mít dopad nejen do daňového výnosu OSVČ, ale také výrazně zhorší spravovatelnost daní – a to zvláště v situaci, kdy bude opouštět systém paušální daně a přecházet na jiný systém v průběhu roku.

Tato situace je v hlavní míře způsobena tím, že hranice pro uplatnění paušální daně stojí těsně vedle hranice pro povinnou registraci k dani z přidané hodnoty. *Aby bylo dosaženo opravdu cíle deklarovaného předkládatel, tj. snížení administrativy pro OSVČ, navrhuji snížit hranici pro uplatnění paušální daně do 750 tis. Kč (dle varianty 3 RIA).*

4. Je zjevné, že hlavním (ale v materiálu kupodivu zamlčeným) cílem předložené novely je vytvořit v oblasti příjmů ze samostatné činnosti především pro výše jmenované skupiny poplatníků (tj. s výdajovým paušálem 40 % a 60 % a příjmy v intervalu 400 tis. Kč – 1 mil. Kč, resp. 550 tis. Kč – 1 mil. Kč) **třetí daňový režim určený pro daňovou optimalizaci. Tedy daňový systém, při kterém dojde k výraznému snížení jejich daňové povinnosti.** Při dosažení hraniční částky 1 mil. Kč klesne těm poplatníkům, kterým v tomto intervalu nahradí paušální daň např. 60% výdajový paušál (již tak nízké zdanění), ještě zhruba na polovinu.

Vzhledem k tomu, že paušální daň má alespoň podle deklarace předkládatel v zásadě stejný účel, který již plní výdajové paušály, tj. snížení administrativy, navrhuji výdajové paušály do hranice, do které bude možno uplatnit paušální daň, zrušit.

5. **Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace (RIA) předloženého dokumentu byla zadána a zpracována velmi jednostranně, což hraničí se záměrnou manipulací.** (Může sloužit jako ukázka dobře spočítaného špatného zadání.) RIA totiž vychází z předpokladu, že tento poměrně zásadní zásah do zdaňování příjmů se bude týkat pouze 408 tis. OSVČ, a o těch se zde „vede řeč“. V podstatě se vůbec nezabývala souvislostmi s dopady těchto zásadních daňových redukcí u OSVČ na 4,1 mil. zaměstnanců! Tedy tím, co sama na straně 9 návrhu zákona MF ČR označuje jako „riziko vzniku nerovnováhy mezi poplatníky“!

6. **RIA si v zásadě vůbec nevšímá toho, že předložený návrh vytváří prostor pro třetí daňový režim u OSVČ a tím zásadním způsobem zesílí distorze ve zdanění daní z příjmů fyzických osob, zdravotním a sociálním pojištěním mezi zaměstnanci a OSVČ. Předložený návrh zvyšuje nerovnoměrné rozložení daňového břemene ve společnosti, zesiluje tlak na přechod mezi zaměstnáním a nepravým podnikáním (tzv. švarcsystémem).** RIA naproti tomu fakticky sleduje pouze distorze mezi jednotlivými daňovými režimy u OSVČ! Jde o naprosto falešný pohled na tuto problematiku. Tento zásadní problém si můžeme demonstrovat na následujícím propočtu.

Při hraniční hodnotě 1 mil. Kč hrubých mezd / hrubých příjmů odvede:

- **zaměstnanec bez dětí** měsíčně celkovou částku **51 988 Kč** (11 250 zdravotní pojištění, 26 083 Kč sociální pojištění, 14 655 daň z příjmu),
- **OSVČ bez dětí v režimu 40 % výdajového paušálu** částku **15 082 Kč** (2352 zdravotní pojištění, 7300 sociální pojištění, 5430 daň z příjmu),
- **OSVČ bez dětí v režimu 60 % výdajového paušálu** částku **10 148 Kč** (2352 zdravotní pojištění, 4867 sociální pojištění, 2929 daň z příjmu),
- **OSVČ bez dětí v režimu 80 % výdajového paušálu** částku **5326 Kč** (2352 zdravotní pojištění, 2544 sociální pojištění, 430 daň z příjmu),
- **OSVČ v režimu paušální daně** částku **5378 Kč** (2352 zdravotní pojištění, 2926 sociální pojištění, 100 Kč daň).

OSVČ tedy odvede na dani pouze 0,7 % toho co zaměstnanec, na zdravotním pojištění 21 % toho co zaměstnanec, na sociálním pojištění 11,2 % toho co zaměstnanec.⁴⁾

Již z tohoto jednoduchého porovnání je naprosto zřejmé, že to, co se navrhuje, zásadním způsobem posílí využívání tzv. švarcsystému⁵⁾ v české společnosti. Zvláště v situaci, kdy dochází ke zjevnému růstu zdanění zaměstnanců. To narostlo jen za poslední čtyři roky u zaměstnanců bez dětí téměř o dva procentní body. Jde o důsledek především dlouhodobé stagnace slevy na poplatníka. Ta se naposledy zvyšovala v roce 2011! (Slevy na děti se neměnily již tři roky!)

Pokud se navíc podíváme na výše uvedené tabulky vertikálně, ukazuje se, že růstem hrubého příjmu u zaměstnanců zdanění progresivně roste – na našem příkladu od 25,2 % (při průměrné mzdě) až na 28,6 % (při mzdě 1 milion korun). Naproti tomu zdanění OSVČ ve všech sledovaných pás-

⁴⁾ Považuji za nutné se zásadním způsobem ohradit proti snahám některých kruhů počítat do daňového zatížení zaměstnance pouze to, co se přímo odvede z jeho hrubé mzdy, tedy bez platby pojistného odváděné zaměstnavatelem. Zde je třeba zásadně poznamenat, že platby zaměstnance a zaměstnavatele jsou součástí tzv. superhrubé mzdy. Superhrubá mzda je celkovým příjmem zaměstnance. O tom svědčí nejen to, že se uvádí na jeho výplatní pásce, ale zásadnější je, zaměstnanec z této částky odvádí daň z příjmu. Z cizího příjmu nemůže odvádět daň!

⁵⁾ Předkladatelé tento zásadní problém, spojený s významným ohrožením veřejných financí ČR, v RIA v podstatě odbývají velmi podivnou „filozofující“ úvahou na straně 20 návrhu zákona MF ČR.

mech s narůstajícím příjmem výrazně klesá čili daňový systém, resp. daň z příjmů fyzických osob se chová vůči zaměstnancům a OSVČ naprosto odlišně – u zaměstnanců se uplatňuje daňová progresse, zatímco u OSVČ daňová regrese.

- OSVČ se 40% výdajovým paušálem klesá z 18,6 % při 35 tis. měsíčně na 18 % při 83 333 Kč měsíčně,
- OSVČ se 60% výdajovým paušálem klesá ze 14,1 % při 35 tis. měsíčně na 12,2 % při 83 333 Kč měsíčně,
- OSVČ s 80% výdajovým paušálem klesá ze 14 % při 35 tis. měsíčně na 6,4 % při 83 333 Kč měsíčně,
- OSVČ s paušální daní klesá z 15,4 % při 35 tis. měsíčně na 6,5 % při 83 333 Kč měsíčně.

Každé procento zaměstnanců, které přejde do švarcsystému, dopadne do veřejných rozpočtů v podmínkách roku 2020 ztrátou cca 7,7 mld. Kč (zdravotní pojištění -1,2 mld. Kč, sociální pojištění -4,1 mld. Kč a daň z příjmu -2,4 mld. Kč).

Z těchto důvodů nepovažuji rozpočtové dopady zavedení paušální daně uvedené v RIA za relevantní. Naopak považuji za nezbytné doplnit návrh o soubor opatření, kterými MF ČR, resp. vláda zabráni dobrovolnému přechodu zaměstnanců na tento systém (oficiálně nezákonný již od roku 1992).

7. To však není zdaleka vše, co by zavedení nového optimalizačního kanálu mohlo vyvolat. Destrukční vliv na veřejné finance by mělo především doplnění návrhu o dvě opatření. Za prvé – *snížení minimálních pojistných plateb u sociálního a zdravotního pojištění*. Systém paušální daně tuto атаку přímo vyvolává. Za druhé – v situaci, kdy byla Poslanecká sněmovna PČR schopna odsouhlasit pro osobu, která uplatňuje výdajový paušál do hranice příjmů 2 mil. Kč, možnost uplatnit *daňovou slevu na dítě*, je velmi pravděpodobné, že něco podobného se „zkopíruje“ i do oblasti paušální daně. Pokud bude paušální daň doplněna o tento „novotvar“, bude volba paušální daně pro OSVČ s dětmi znamenat nejen další výrazné snížení částky odvodů, ale v určitých případech vymizení jakékoli daňové povinnosti vůči státu, a naopak ještě získání dodatečných zdrojů. Jde totiž o to, že poplatník paušální daně by v tomto případě měl automaticky nárok na daňový bonus.

Například OSVČ s celkovým příjmem 1 milion korun a možností uplatnit slevu na dítě by při čtyřech dětech vznikla vůči státu pohledávka 1540 Kč měsíčně.

Paradoxem „na druhou“ by ovšem bylo, že by OSVČ v oblasti důchodového pojištění vznikl nárok na důchod odpovídající minimální pojistné platbě zvýšené o 15 %!!!⁶⁾

(Návrh byl schválen vládou ČR dne 22. června s limitem 800 tisíc Kč.)

⁶⁾ Daňová sleva je na první dítě 1267 Kč, na druhé dítě 1617 Kč, na třetí a další dítě 2017 Kč měsíčně. Mimochodem tento princip se již dnes díky dvojitému legislativnímu zásahu (hlavně pod vlivem KDU-ČSL) již uplatňuje u OSVČ s 80% výdajovým paušálem (od počátku zemědělská činnost, po rozšíření paušálních slev i řemeslné živnosti). OSVČ s 80% slevou na dani při milionovém příjmu a třech dětech zaplatí na dani a pojistném měsíčně státu fakticky 425 Kč. Při čtvrtém dítěti již u nich vzniká pohledávka vůči státu ve výši 1592 Kč měsíčně prostřednictvím daňového bonusu. (Něco takového, jak ukazují výše uvedené tabulky, u zaměstnanců fakticky vůbec nepripadá v úvahu.)

Porovnání tří systémů zdanění v podmínkách roku 2020 – zdanění zaměstnanců, OSVČ výdajový paušál a OSVČ paušální daň

Tabulka č. 1**Měsíční zdanění v podmínkách roku 2000, výchozí varianta**

subjekt bez dětí	Zaměstnanec	OSVČ 40% výdajový paušál	OSVČ 60% výdajový paušál	OSVČ 80% výdajový paušál	OSVČ paušální daň
Superhrubá mzda	46830				
Hrubý příjem	35000	35000	35000	35000	35000
Sociální pojištění	10955	3066	2044	1022	2926
Zaměstnanec 6,5%	2275				
Zaměstnavatel 24,8%	8680				
Minimum pro rok 2000	2544	2544	2544	2544	2544
Sociální pojištění celkem	10955	3066	2544	2544	2926
Zdravotní pojištění	4725	1418	945	473	2352
Zaměstnanec 4,5%	1575				
Zaměstnavatel 9%	3150				
Minimum pro rok 2000	2352	2352	2352	2352	2352
Zdravotní pojištění celkem	4725	2352	2352	2352	2352
Základ daně	46830	21000	14000	7000	x
Hrubá daň	7025	3150	2100	1050	x
Sleva na poplatníka	2070	2070	2070	2070	x
Čistá daň	4955	1080	30	0	100
Čistá mzda	26196	28502	30074	30104	29622
Čistá mzda / hrubý příjem (%)	-25,2	-18,6	-14,1	-14,0	-15,4
Sociální pojištění celkem	10955	3066	2544	2544	2926
Zdravotní pojištění celkem	4725	2352	2352	2352	2352
Daň celkem	4955	1080	30	0	100
Celkem	20635	6498	4926	4896	5378

Tabulka č. 2**Měsíční zdanění v podmínkách roku 2000, výchozí varianta**

subjekt bez dětí	Zaměstnanec	OSVČ 40% výdajový paušál	OSVČ 60% výdajový paušál	OSVČ 80% výdajový paušál	OSVČ paušální daň
Superhrubá mzda					
Hrubý příjem	45000	45000	45000	45000	45000
Sociální pojištění	14085	3942	2628	1314	2926
Zaměstnanec 6,5%	2925				
Zaměstnavatel 24,8%	11160				
Minimum pro rok 2000	2544	2544	2544	2544	2544
Sociální pojištění celkem	14085	3942	2628	2544	2926
Zdravotní pojištění	6075	1823	1215	608	2352
Zaměstnanec 4,5%	2025				
Zaměstnavatel 9%	4050				
Minimum pro rok 2000	2352	2352	2352	2352	2352
Zdravotní pojištění celkem	6075	2352	2352	2352	2352
Základ daně	60210	27000	18000	9000	x
Hrubá daň	9032	4050	2700	1350	x
Sleva na poplatníka	2070	2070	2070	2070	x
Čistá daň	6962	1980	630	0	100
Čistá mzda	33089	36726	39390	40104	39622
Čistá mzda / hrubý příjem (%)	-26,5	-18,4	-12,5	-10,9	-12,0
Sociální pojištění celkem	14085	3942	2628	2544	2926
Zdravotní pojištění celkem	6075	2352	2352	2352	2352
Daň celkem	6962	1980	630	0	100
Celkem	27122	8274	5610	4896	5378

Tabulka č. 3**Měsíční zdanění v podmínkách roku 2000, výchozí varianta**

subjekt bez dětí	Zaměstnanec	OSVČ 40% výdajový paušál	OSVČ 60% výdajový paušál	OSVČ 80% výdajový paušál	OSVČ paušální daň
Superhrubá mzda					
Hrubý příjem	83333	83333	83333	83333	83333
Sociální pojištění	26083	7300	4867	2433	2926
Zaměstnanec 6,5%	5417				
Zaměstnavatel 24,8%	20667				
Minimum pro rok 2000	2544	2544	2544	2544	2544
Sociální pojištění celkem	26083	7300	4867	2544	2926
Zdravotní pojištění	11250	3375	2250	1125	2352
Zaměstnanec 4,5%	3750				
Zaměstnavatel 9%	7500				
Minimum pro rok 2000	2352	2352	2352	2352	2352
Zdravotní pojištění celkem	11250	2352	2352	2352	2352
Základ daně	111500	50000	33333	16667	x
Hrubá daň	16725	7500	5000	2500	x
Sleva na poplatníka	2070	2070	2070	2070	x
Čistá daň	14655	5430	2930	0	100
Čistá mzda	59511	68251	73184	78437	77955
Čistá mzda / hrubý příjem (%)	-28,6	-18,1	-12,2	-5,9	-6,5
Sociální pojištění celkem	26083	7300	4867	2544	2926
Zdravotní pojištění celkem	11250	2352	2352	2352	2352
Daň celkem	14655	5430	2930	0	100
Celkem	51988	15082	10149	4896	5378

Stravenkový paušál jako nástroj daňové optimalizace a destrukce stravenek

Martin Fassmann

Úvodem

První veřejně formulovaný záměr zavést tzv. stravenkový paušál byl představen veřejnosti MF ČR ve druhé polovině srpna minulého roku.

Navrhuje se v něm od roku 2021 zavést možnost, aby **zaměstnavatel mohl poskytovat zaměstnanci daňově uznatelný finanční příspěvek na stravování vedle dnes již existující možnosti dotování provozu vlastního stravovacího zařízení a daňově uznatelného příspěvku na stravování jinými subjekty (stravenky, elektronické karty)**. Daňová podpora tohoto „stravenkového paušálu“ by měla být osvobozena od daní a pojistného u zaměstnance do úrovně max. 70 % horního limitu stravného při pracovní cestě trvající 5 až 12 hodin, stanoveného zvláštními předpisy. Pro rok 2019 činil tento limit částku 67,9 Kč, pro rok 2020 pak 72,1 Kč.¹⁾

Oficiálních motivů pro zavedení tohoto nového systému příspěvku na stravování zaměstnanců bylo podle vyjádření předkladatele více. MF ČR si od tohoto návrhu především slibuje **snížení transakčních nákladů a pomoci domácím**

¹⁾ Příspěvek na stravování lze uplatnit, pokud přítomnost zaměstnance v práci během stanovené směny trvá alespoň 3 hodiny, v případě že je směna delší než 11 hodin, vzniká nárok na další příspěvek na stravování.

firmám. Ministerstvo kritizuje současný složitý a drahý systém stravenek, jejichž distribuce je v rukou cca pěti (zahraničních) společností. Tyto společnosti jsou podle něj v oligopolním postavení a jejich klienti (zaměstnavatelé) mají velmi nízkou vyjednávací sílu. „Stravenkové“ firmy podle MF ČR prostřednictvím velmi vysoko nastavených provizí (7 až 8 %)²⁾ a velkého objemu propadlých stravenek (až 150 mil. Kč ročně) fakticky inkasují značnou část celkové daňové úlevy související se stravenkami (aktuálně cca 3 mld. Kč). Tyto peníze pak z velké míry odlévají do zahraničí, čímž posilují odliv kapitálu z ČR.

Dalším motivem pro zavedení systému stravenkového paušálu je podle MF ČR pomoc českým zaměstnancům. Stravování v zaměstnání není dnes žádnou formou podporováno cca u 1 mil. zaměstnanců (daňové zvýhodnění prostřednictvím stravenek získává dnes 1,5 mil. zaměstnanců, 1,8 mil. zaměstnanců má k dispozici dotované závodní stravování).

Zavedení možnosti stravenkového paušálu bude podle MF ČR spravedlivé, protože pak budou moci nějakou formu podpory stravování čerpat všichni zaměstnanci. MF ČR tedy předpokládá, že se vedle dvou dnes již existujících forem podpory stravování zaměstnanců v zaměstnání vytvoří jen další kanál podpory. Z této jednoduché úvahy pak vychází i jeho odhad rozpočtových dopadů, který odhaduje na 2 mld. Kč. Celková podpora by pak spolu s předchozími dvěma kanály podpory činila 5 mld. Kč.

První riziko návrhu – vyvolání daňové optimalizace s masivním dopadem do veřejných rozpočtů

Ministerstvo financí v zásadě vychází z přesvědčení, že se přijetím paušálu jen vytvoří – vedle již existujících možností (závodního stravování a využívání stravenek) – pro 1 milion osob, které nedostávaly dodnes nic, dodatečná možnost jejich pokrytí nově vytvořenou podporou – stravenkovým paušálem. Ministerstvo **vůbec nebere v úvahu, že se tento návrh od dvou předchozích možností podpory stravování zaměstnanců zásadním způsobem kvalitativně odlišuje. A to hned ve dvou směrech. Za prvé – jedná se o přímou podporu zaměstnanců vyplácenou v penězích. Za druhé – nebude prověřována účelovost vynaložených prostředků paušálu (a tedy ani daňové podpory státu).**

²⁾ Províze placená zaměstnavateli stravenkovým firmám se pohybuje okolo 2 %, províze restaurací a obchodů se podle MF běžně pohybuje na úrovni 5–6 %.

Jsme přesvědčeni (a nejen my), že se tímto novým mechanismem vyvolají nevratné procesy daňové optimalizace, na jejichž konci bude na jedné straně vytvoření masivních deficitů ve veřejných financích, na straně druhé rozbití stávajícího systému podpory stravování zaměstnanců.

Jedním ze zásadních dlouhodobých programových cílů českých odborů je boj proti nezodpovědnému snižování daní a s ním spojené privatizaci a destrukci veřejného sektoru. Na konci takovýchto procesů nečeká českého zaměstnance nic jiného než násobně vyšší výdaje za tyto služby nebo vyšší daňové zatížení. Z toho důvodu svého času největší odborová centrála zásadně odmítla rovnou daň a ze stejného důvodu odmítá i návrh na zavedení tzv. stravenkového paušálu.

První kanál daňové optimalizace se týká jednoho milionu osob dodnes nevyužívajících výhod podpory závodního stravování nebo stravenek.

Je naprosto jisté, že tento jeden milion zaměstnanců „bez výhod“ zavedením stravenkového paušálu „zmizí jak pára nad hrncem“. Bohužel ale z úplně jiného důvodu, než předpokládá předkladatel. Ministerstvo financí vychází ve svém návrhu z přesvědčení, že zaměstnavatelé, kteří se léta brání příspěvku na stravování svých zaměstnanců byť jen korunou (s častým zdůvodněním že na to nemají), po přijetí „stravenkového paušálu“ najednou prozřou, zastydí se a svým zaměstnancům přilepší. Otázka zní, proč už to dávno neudělali. Vždyť jde fakticky o stejnou výhodu, kterou bylo možno realizovat desítky let prostřednictvím stravenek.

Mnohem reálnější je proto předpoklad, že tito zaměstnavatelé ani po případném přijetí stravenkového paušálu svým zaměstnancům opět – stejně jako v minulosti – „ze svého“ nic nepřidají. Velmi rádi jim ale přidají „ze státního“, zvláště když na tom také něco „trhnou“ a ještě nebudou muset fakticky zvyšovat mzdy.

Spuštěním stravenkového paušálu se objeví nový státem garantovaný kanál, kterým bude možno vyplatit zaměstnancům čisté peníze nezatížené takovými zbytečnostmi, jako je daň z příjmů (na straně zaměstnance) či sociální a zdravotní pojištění (na straně zaměstnance i zaměstnavatele). Nebude se přitom muset prokazovat, že účel, na který byly tyto peníze (resp. daňová podpora státu) vynaloženy, totiž podpora stravování zaměstnance během pracovní směny, byl opravdu naplněn.

Jinak řečeno, existuje velmi reálná obava, že dojde k záměně části mezd vyplácených zaměstnancům za tzv. stravenkový paušál. Zvláště za situace, když na tomto převodu budou finančně zainteresovány obě strany.

V letošním roce by se mohlo denně „převést“ na jednoho zaměstnance maximálně 72,1 Kč, což za průměrný měsíc činí 1388 Kč.³⁾ Tyto peníze by **zaměstnanec** dostal jako čistý příjem. Kdyby těchto 1388 Kč zůstalo ve mzdách, odpovídající čistá mzda zaměstnance (po odvodu pojistného a daně z příjmů) by činila pouze 956,3 Kč. To znamená, že „přečerpáním“ části mzdy do stravenkového paušálu v maximálním limitu by **jeden zaměstnanec** vydělal v podmínkách roku 2020 431,7 Kč měsíčně, tj. 5180,4 Kč ročně.⁴⁾ (Záměna mzdy za stravenkový paušál by přinesla některým zaměstnancům kromě více peněz ještě jeden zajímavý bonus – stravenkový paušál, který na rozdíl od mezd nepodléhá výkonu rozhodnutí ani exekuci.)

Stejně tak by ovšem v tomto režimu vydělal i **zaměstnavatel**, který by se touto operací zbavil povinnosti platit za zaměstnance zdravotní pojištění ve výši 124,9 Kč měsíčně a sociální pojištění ve výši 344,2 Kč měsíčně. Díky snížení těchto plateb by mu mírně narostla daňová povinnost (+89,1 Kč měsíčně). Celkově by zaměstnavatel za měsíc přímo ušetřil na jednom zaměstnanci 380 Kč, tj. ročně 4560 Kč. (V realu by to bylo více – přechod na tento systém by mu totiž v prvním roce umožnil výrazněji omezit nárůst mezd cca o 1,5–2 %.)

Celkem tedy činí úspora u zaměstnance a zaměstnavatele při náhradě mezd tzv. stravenkovým paušálem v maximálním limitu 9740,4 Kč pro rok 2020. To znamená v případě 1 milionu osob celkovou úsporu platby daní a pojistného ve výši 9,740 mld. Kč ročně.

Přesně o stejnou částku by přišly veřejné rozpočty. Např. u zdravotního pojištění lze odhadnout dopad této optimalizace na cca 2,3 mld. Kč ročně, u důchodového pojištění na 4,7 mld. Kč atd.

³⁾ Při propočtech jsme vycházeli z celkového počtu pracovních dní v roce 2020 a 20 dnů řádné dovolené. Nebyla zohledněna otázka sick days ani nebylo uvažováno s nemocnostmi. To by na první pohled mohlo znamenat, že náš odhad je mírně nadhodnocený. Na druhou stranu jsme však nebrali v našem propočtu v úvahu vliv přesčasu na nárůst příspěvku na stravování (po odpracovaných 11 hodinách vzniká nárok na další příspěvek na stravování) ani efekt práce u více zaměstnavatelů (nárok na příspěvek vzniká v případě, že zaměstnanec odpracoval alespoň tříhodinovou směnu). Z tohoto pohledu považujeme náš odhad spíše za realistický.

⁴⁾ „Výdělek“ 431,7 Kč na jednoho zaměstnance měsíčně se skládá z úspory na platbě zdravotního pojištění zaměstnance ve výši 62,5 Kč měsíčně, tj. 750 Kč ročně, úspory na sociálním pojištění zaměstnance ve výši 90,2 Kč měsíčně, tj. 1082,4 Kč ročně, a úspory 279 Kč měsíčně na dani z příjmů, tj. 3348 Kč ročně. Záměna mzdy za stravenkový paušál přináší některým zaměstnancům kromě více peněz ještě jeden zajímavý bonus, který spočívá ve faktu, že stravenkový paušál na rozdíl od mezd nepodléhá výkonu rozhodnutí ani exekuci.

Druhý kanál daňové optimalizace se týká 3,3 mil. zaměstnanců, kteří dnes využívají buď příspěvek na stravování formou dotování provozu vlastního stravovacího zařízení (1,8 mil. Kč), nebo prostřednictvím stravenek (1,5 mil. Kč).

Jde o to, že průměrný příspěvek na stravování realizovaný u těchto osob stávajícími kanály je v průměru cca o 1/3 nižší, než je horní limit příspěvku na stravování. To znamená, že i u těchto osob fakticky může proběhnout výše uvedená daňová optimalizace v rozsahu cca 1/3 výše uvedených dopadů. Prakticky to znamená, že při využití tohoto kanálu by se celková úspora u jednoho zaměstnance a zaměstnavatele pohybovala okolo 3247 Kč ročně, což by při 100% využití u všech dotčených zaměstnanců činilo úsporu (a zároveň dopad do veřejných financí) v rozsahu dalších 9,7 mld. Kč.

Celkově by se tedy dopad do veřejných rozpočtů spojených s daňovou optimalizací mohl pohybovat přes 19 mld. Kč. Je zřejmé, že tento dopad je naprosto fatální a v kontextu přípravy rozpočtu na rok 2021 fakticky destruktivní. Domníváme se, že identifikace řádu vyvolané daňové optimalizace případným přijetím návrhu MF ČR je dostatečná proto, aby toto opatření bylo odmítnuto. Nezabýváme se proto dalšími možnostmi daňové optimalizace, která tento návrh skýtá, a to ať už při přesčasové práci či práci pro více zaměstnavatelů (viz poznámka č. 3).

Není podstatné, zda a v jaké míře bude prostor pro daňovou optimalizaci aktuálně využit. Podstatné je, že by se návrhem MF ČR „otevřely dveře“, kterými by mohl kdokoli kdykoli projít. Možná časem i ti podnikatelé, kteří se dnes chovají velmi slušně a hledání úhybných manévřů a daňových optimalizací nepatří k jejich stylu podnikání.

Druhé riziko návrhu – stravenkový paušál sníží množství zaměstnanců pravidelně se stravujících v zaměstnání

Dlouhodobým cílem českých odborů vždy bylo a je zajistit všem zaměstnancům poskytování alespoň jednoho teplého hlavního jídla v průběhu pracovní směny. Přijetím stravenkového paušálu, jako faktické peněžní alternativy podpory závodních jídelen, nebo využíváním stravenek dojde k omezení stravování v zaměstnání, což bude mít nejen výrazný negativní dopad na tuzemské restau-

race a kantýny,⁵⁾ ale především na zdravotní stav obyvatelstva. Z dlouhodobého hlediska má nepravidelná strava jasné dopady na zdraví člověka. O zvýšeném nebezpečí pracovních úrazů ani nemluvě. Z tohoto důvodu české odbory zásadně odmítly návrh na zavedení tzv. stravenkového paušálu.

Průzkum veřejného mínění zpracovaný na přelomu prosince 2019 a ledna 2020 firmou PPM Factum pro Svaz průmyslu a dopravy ČR a Unii zaměstnavatelských svazů ČR hovoří zcela jasně⁶⁾: 71 % zaměstnavatelů si myslí, že jejich zaměstnanci by si raději přáli dostávat stravenkový paušál místo příspěvků na závodní stravování nebo na stravenky (49 % by jim vyhovělo). Prakticky stejné procento je přesvědčeno, že zavedení takového paušálu nebude motivovat zaměstnance k pravidelným obědům, a opět prakticky stejné procento je přesvědčeno, že by zavedení tohoto paušálu snížilo návštěvu jídelen či chození na obědy.

Podle výzkumů v USA lidé, kteří pravidelně neobědvají, či obědvají málo, jsou unavenější, mají nižší produktivitu, jsou častěji nemocní a náchylní k úrazům. Světová zdravotnická organizace vyčíslila, že správné stravování zaměstnanců zvyšuje produktivitu celé ekonomiky o pětinu. Zajímavé jsou zkušenosti z Brazílie, kde po zavedení systému podpory segmentu závodního stravování klesl počet pracovních úrazů ze 2 milionů na 400 tisíc.⁷⁾

Je potěšitelné, že stejný názor zastává i většina našich podnikatelů. Podle výše uvedeného průzkumu je 99 % přesvědčeno, že je důležité, aby měl zaměstnanec během pracovní směny plnohodnotný oběd, a 75 % zaměstnavatelů se domnívá, že vynechání oběda nebo nedostatečný oběd snižují produktivitu práce.

Zájmem České republiky by tedy měla být spíše podpora rozvoje závodního stravování a jiných forem podpory stravování zaměstnanců v průběhu pracovní směny než opak. Vláda, resp. její odborná ministerstva by měla přijít s návrhy na zlepšení fungování tohoto systému (např. popřemýšlet o úpravě pracovněprávních předpisů či o tom, jakým způsobem omezit rozvíjející se druhotný trh se stravenkami aj.).

⁵⁾ Podle výsledků průzkumu, který si nechala vypracovat Asociace malých a středních podniků na téma stravování, dvě třetiny současných „stravenkářů“ potvrdily, že v případě zrušení poukázek by omezily oběd v restauracích. Z lidí, kteří nemají stravenky, chodí pravidelně na oběd jen necelá pětina. V zaměstnání neobědvá každý desátý. Tuzemské restaurace a kantýny se bojí, že bez stravenek zajdou na úbytě. Právo, 21. srpna 2019.

⁶⁾ Postoje zaměstnavatelů ke stravování zaměstnanců a k zavedení stravovacího paušálu. Přípraveno pro Svaz průmyslu a dopravy ČR a Unii zaměstnavatelských svazů ČR. PPM Factum, prosinec 2019 / leden 2020.

⁷⁾ Tuzemské restaurace a kantýny se bojí, že bez stravenek zajdou na úbytě. Právo, 21. srpna 2019.

Návrh MF ČR s ničím takovým nepřichází. Nepředpokládá ani kontrolu účelovosti vynaložených prostředků a tím zároveň zavírá oči nad tím, že se toto neúčelové plnění bude chovat jako mzda (či dokonce mzdu nahrazovat – viz předchozí bod). Navržený přístup není pomocí, ale destrukcí současného, i když ne vždy optimálně fungujícího systému podpory stravování zaměstnanců v zaměstnání.

Navržený systém MF ČR působí však jako líbivý technokratický konstrukt, který zásadním způsobem rozbije i to, co se ohledně stravování zaměstnanců v zaměstnání podařilo dosud udržet. **V současné době ušetří restauracím a veřejnému stravování po nuceném zavření z důvodu koronaviru ránu z milosti. Je překvapivé, že i dnes se najdou některé skupiny podnikatelů, které tento návrh podporují. Otázka je, zda opravdu vyjadřují většinový názor podnikatelské obce.**

Reakce vlády České republiky na koronavirovou epidemii

Ilona Švihlíková

Jako každá vláda, tak i ta česká hledala a hledá cesty jak stimulovat ekonomiku a vypořádat se s dopady koronavirové krize. Tento článek nabízí stručnou genezi vybraných opatření vlády s důrazem na detailnější analýzu opatření Antivirus C a daňových změn v kontextu hospodářské politiky.

První fáze tvorby hospodářských opatření

První reakce na ekonomické problémy byly charakterizovány rychlostí práce jednotlivých ministerstev – zejména MPSV a MPO. Tato první fáze je rovněž charakterizována absencí různých poradních týmů, ale také „vypnutím tripartity“.

V té době se ještě operovalo původně plánovaným deficitem ve výši 40 mld. korun, což se na formulaci některých programů podepsalo. Teprve postupně se hovořilo o nutnosti větších podpůrných opatření, spolu s tím se zvyšoval i odhad deficitu. Od 200 miliard Kč se MF posunulo ke 300 miliardám Kč, aktuálně se počítá již se schodkem státního rozpočtu ve výši 500 miliard Kč za rok 2020.

Za hlavní programy podpory v první fázi, která začala v březnu 2020, je možno považovat programy MPSV Antivirus A a B, za MPSV pak COVID I a II. Dalším opatřením byl kompenzační bonus pro OSVČ, který se pak dále rozšířil na s. r. o.

Zatímco programy Antivirus byly zaměstnavateli přijaty příznivě, u programů COVID I a II tomu tak nebylo a tyto programy patřily mezi velmi kritizované.

Oba dva programy Antiviru A a B byly inspirovány tzv. kurzarbeitem, německým vynálezem, který byl v nějaké podobě zaveden v mnoha evropských zemích. Je ovšem sporné, do jaké míry jde skutečně o opatření směřující k podpoře zaměstnance a do jaké míry je spíše vhodné pro zaměstnavatele. Vzhledem k tomu, že ve více využívaném programu Antivirus B je příspěvek státu 60 %, nelze automaticky předjímat, že tyto programy posloužily rovněž cíli zachování kupní síly obyvatelstva. Oba dva programy byly a jsou administrovány úřady práce, což se (viz dále) ukázalo být pro ÚP z kapacitních důvodů značným problémem.

Antivirus A cílil na provozy, které byly postiženy karanténou zaměstnanců či plným uzavřením provozu. V případě karantény zaměstnanec pobírá 60 % průměrného redukováného výdělku, u uzavření provozu jde o 100 %. Příspěvek zaměstnavatelům je 80 % s horním stropem 39 000 Kč.

Antivirus B, který byl prodloužen až do srpna roku 2020, se zaměřuje na překážky na straně zaměstnavatele v souvislosti s hospodářskými potížemi způsobenými koronavirem. Zde zaměstnanec dle druhu překážky pobírá 60–100 % průměrného výdělku. Příspěvek státu je ovšem 60 % z vyplacené náhrady, strop je stanoven na 29 000 Kč.

Program COVID I (bezúročné úvěry) byl ukázkou nedostatečné kapacity na straně Českomoravské záruční a rozvojové banky. Malá kapacita (která ovšem zasáhla i výše uvedené úřady práce) se stala důvodem pozdějších námětů různých poradních orgánů na vytvoření Národní rozvojové banky s podstatně větším finančním i personálním zázemím. Program COVID II se týkal záruk za provozní úvěry. Vzhledem k tomu, že v té době se ještě operovalo s nízkým deficitem rozpočtu, byl program financován ze strukturálních fondů, což jeho administraci velice ztížilo. I proto se programy COVID neřadí mezi ty úspěšné a teprve spuštění verze COVID III plní dostatečně roli dodavatele likvidity pro firmy postižené koronavirem.

K dalším opatřením, které patří do první fáze tvorby a implementace hospodářských opatření v reakci na koronavirovou epidemii, patří tzv. kompenzační bonus pro OSVČ. Bonus byl stanoven na 500 Kč za každý kalendářní den bonusového období. Bonus měl být vyplácen těm OSVČ, které kvůli koronaviru nemohly vykonávat svou činnost buď vůbec, nebo „nad míru obvyklou“. V této souvislosti je nutné zmínit, že kompenzační bonus byl některými politiky hodnocen jako příliš nízký (v Senátu padaly návrhy na jeho zvýšení) s tím, že

„za 15 000 Kč“ se nedá žít. Zdá se, že někteří zákonodárci netuší, že minimální mzda, kterou pobírá cca 150 000 lidí, činí 14 600 (hrubého!). Tito zaměstnanci, kteří odvádějí daně i pojistné, se ovšem neteší stejné pozornosti a přízni našich zákonodárců.

Druhá fáze hospodářských opatření

Druhou fází můžeme označit období vzniku poradních týmů, kdy se jednotlivá opatření stávají předměty debaty nejen jejich členů, ale také jsou více medializována. Nadále ovšem platí, že tripartita jako přirozený partner vlády v těchto diskusích o vhodném zaměření (a také vyhodnocování) podpůrných opatření absentuje.

Jako první vzniká tzv. Ekonomický poradní tým (EPT) při Ústředním krizovém štábu. Autorka tohoto článku byla jeho členkou, za ČMKOS byl členem hlavní makroekonom Martin Fassmann. EPT se scházel virtuálně zhruba jednou týdně, fungovaly také jednotlivé pracovní skupiny – například pracovní skupina pro zaměstnanost a sociální otázky, pro evropská témata, pro firmy a OSVČ atd. EPT vydal řadu stanovisek, která směřovala na vládu i do médií. Asi nejzásadnější bylo stanovisko k návrhu tzv. zpětné vratky daně (loss carryback), které tvoří přílohu tohoto článku. Protože EPT vznikl v souvislosti s nouzovým stavem, byl pouze dočasným týmem a na začátku června bylo jeho fungování ukončeno.

Zřejmě v reakci na vznik EPT přišlo MPO se svým poradním týmem, a sice s návrhem na oživení Národní ekonomické rady vlády (NERV). Složení NERVu se od EPT velice liší. Zatímco v EPT dominovali akademici spíše s liberální orientací, pak NERV se skládá ze zástupců velkých bank a průmyslových firem. Čtyři členové EPT se nicméně stali členy NERVu (jsou ovšem v minoritě, což se při debatách nad jednotlivými opatřeními vyjevuje dosti jasně). Jedná se o Jana Švejnara, Štěpána Jurajdu, Daniela Prokopa a o Ilonu Švihlíkovou, autorku článku. I v rámci NERVu jsou vytvořeny pracovní skupiny – nejširší se zabírá na hospodářskou politiku od akutních opatření po hospodářskou strategii, dále sociální skupina, tzv. horeka (hotely, restaurace, kavárny), tj. sektorová skupina zahrnující i cestovní ruch, a pak skupina nová ekonomika, která se mimo jiné zabývá rozvojem digitalizace.

Jedním z témat, která byla v rámci NERVu vehementně diskutována, je tzv. Antivirus C, který je rozebrán v další části. Naopak opatření loss carryback bylo spíše zmíněno stručně, ale následně ho ministerstvo financí předložilo na vládu, aniž by mu předcházela intenzivnější diskuse.

Antivirus C

Toto opatření má velmi zvláštní genezi, i když je pravda, že v době psaní tohoto článku to byl Senát, který vrátil návrh do Poslanecké sněmovny. Senát navrhl rozšíření okruhu příjemců této pomoci, očekává se nicméně, že Poslanec-
ká sněmovna znovu Senát přehlasuje a ponechá původní návrh vzešlý z MPSV.

Antivirus C měl i podle názvu navázat na předcházející programy Antivirus A a B – viz první fáze hospodářských opatření. Po spuštění těchto dvou programů se nicméně objevily návrhy další. Jednak tu bylo MPO, které nemělo „svůj“ úspěšný program (programy COVID mezi úspěchy skutečně zařadit nešly), a chtělo ho zacílit i na firmy, které nepatřily do kategorie B (tj. překážky v práci), ale šířeji na firmy, které zaznamenaly zhoršení ekonomické situace. Vývoj návrhů byl velmi dynamický, ale je možno uvést, že podpora státu měla být směřována na firmy, které zaznamenají pokles tržeb (v jednu dobu se dokonce operovalo kategorií výnosů), a co je ještě zajímavější, chyběla dokonce i vazba na zaměstnanost! V takovém případě by se samozřejmě nemohlo jednat o „antivirus“, resp. vazba na kurzarbeit německého modelu by byla už zcela mimoběžná. Jednalo by se o dotaci firmám, které by si s ní mohly udělat, co by chtěly, aniž by musely brát v úvahu dopad na zaměstnanost. Tlak na přijetí tohoto opatření byl značný, charakterizoval hektickou dobu, v níž se začalo prosazovat „proč budu chybět u toho, když se rozdává“.

Bohužel nesystematický přístup státu k těmto „kreativním“ návrhům, které mohou silně poškodit státní rozpočet a veřejné finance jako celek, dál nahrával a dodnes nahrává.

V nelehké situaci se ovšem ocitlo MPSV, které sice mělo „své programy“, jež na rozdíl od programů COVID nepatřily k silně kritizovaným podnikatelskou sférou, ale zároveň bylo patrné, že administrace programů přes úřady práce se dostává na hranici svých možností. Na tomto konkrétním příkladu se tak projevila nejen nedostatečná digitalizace, ale celkově malá kapacita státu k řešení situací, jako jsou pandemie či exogenní šoky obecně. Proto i MPSV hledalo nějaký program, který by vedl k podpoře zaměstnanosti, byl jednoduchý a fungoval automaticky tak, aby se „ulevilo“ přetíženým úřadům práce, které samozřejmě plnily a plní i jiné úkoly, než je administrace programů Antivirus A a B.

Jako členka Národní ekonomické rady vlády (NERV) musím uvést, že jsem od počátku kladla důraz na podmíněnost pomoci – tj. jasné stanovení, že pomoc státu nemůže směřovat firmám, které si budou vyplácet dividendy či je odvádět do zahraničí. Zcela nepřijatelné bylo také vyplácení bonusu managementu. Lze

těžko slovy popsat, jakou míru hysterie mezi většinou členů NERVu tyto návrhy vyvolaly. „Protiargumenty“ se týkaly oháněním se diskriminací (ergo, pokud někdo požaduje podmíněnost státní pomoci, která byla aplikována v řadě evropských zemí, pak diskriminuje firmy dané země) nebo „preferencí liberálního přístupu“. Zdá se, že některým členům NERVu otázka legitimacy státní pomoci a celkově vědomí toho, že se v jejím případě jedná o veřejné peníze, ani nepřišla na mysl. K doplnění situace udávám, že v rámci Ekonomického poradního týmu (EPT) nebyl problém se na podmíněnosti státní pomoci shodnout.

Zpět k Antiviru C: V rychlém sledu se objevovaly různé návrhy, které uváděly různé parametry. Zdálo se, že situace směřuje ke kombinaci (a společnému programu) mezi MPSV a MPO. MPO tlačilo požadavek pomoci těm firmám, kterým tržby v určitém období klesly o 30 %, zatímco MPSV se snažilo „dostat“ do programu kritéria držící zaměstnanost a mzdy. Jak bude MPO kontrolovat požadavek poklesu tržeb o 30 %, nebylo řešeno až do samého konce jednání tohoto návrhu mezi členy NERVu a vládou. Přestože jsem upozorňovala na to, že MPO nemá kapacity na to tato data získat, byly mé připomínky odmítnuty jako „malá technikálie“. Nutno dodat, že na této „malé technikálii“ byl ovšem Antivirus C v původní podobě (naštěstí) odmítnut. Kontrola podkladů dokazující propad tržeb o 30 % samozřejmě přísluší daňové správě, ale ministerstvo financí se odmítlo v programu angažovat. V průběhu diskuse dokonce padaly tak neuvěřitelné návrhy, že by MPO mohlo, když už se nedostane k údajům o tržbách, od firem „sbírat“ čestná prohlášení!

Nicméně, ukazatel tržeb tedy padl a debaty se přesunuly k podobě Antiviru C bez kritéria tržeb. Šlo o kritéria: jakým firmám odpustit platbu odvodů na sociální pojištění, na jak dlouho a jaké podmínky by si stát měl klást.

Většina členů EPT byla pro odpuštění pojistného jako pro snadnou a rychlou cestu dodání likvidity firmám. Autorka tohoto článku zastávala podstatně skeptičtější postoje, protože se stále domnívá, že koncentrace podpůrných opatření na výdajové straně rozpočtu by vytvořila lepší přehlednost a transparentnost jednotlivých opatření a následně by umožnila lepší vyhodnocení efektivity uskutečněných opatření. Kapacitní limity úřadů práce byly ovšem relevantním argumentem.

Není překvapivé, že opět byly tlaky směrem na „odpustit všechno všem“. Na vládě se nicméně následně prosadil skromnější návrh, který cílí na firmy do 50 zaměstnanců. Jak ukázala debata v Poslanecké sněmovně a jak potvrdil i pravicový Senát, řadě zákonodárců se omezení na firmy s počtem do 50 zaměstnanců „zdálo málo“. Inu, některým se rozdává lehce. Čtenář si může připomenout

tyto trumfující se návrhy opozice (kdo komu uleví víc), až se bude debatovat o navýšení podpory v nezaměstnanosti.

Dalším důležitým znakem Antiviru C jsou samozřejmě kritéria stanovená MPSV. Po „aféře s tržbami“ jsou to dvě: zachování 90% zaměstnanosti a 90% objemu mezd, obě k březnu 2020. Souběh Antiviru B a C je vyloučen.

Nebudu zde líčit jednání na MPSV detailně, ale čtenář by byl jistě překvapen, kdyby zjistil, s jakou lehkostí se k předjímané 10% (!) nezaměstnanosti vyslovují osoby, které rády podepisují kdekjaká vznosná prohlášení o solidaritě.

Ve chvíli psaní tohoto článku se Antivirus C vrací do Poslanecké sněmovny. To jistě otevírá dvířka nové míře poslanecké kreativity. Netřeba se ovšem „obávat“, že by byla doprovázena tlakem na podmíněnost státní pomoci či obecněji otázkami daňové spravedlnosti.

Daňové změny

Před rozbořem konkrétních příkladů daňových změn je potřeba se znovu vrátit k důležitosti nazírání na daňový mix jako na celek. Již nyní je náš daňový mix silně nevyrovnaný, ale nerovnoměrné rozdělení daňového břemene nebylo při návrzích a nakonec i schválených změnách vůbec bráno v potaz.

Proto jen na začátku připomenu, že nejdůležitější daní z hlediska inkasa je DPH, která je ovšem ze své podstaty regresivní daní, dopadá tedy nejvíce na ty příjmově nejslabší. Silné postavení DPH v daňovém mixu není vykompenzováno dostatečnou progresí (ani u fyzických, ani u právnických osob). V letech silné konjunktury, která předcházela vypuknutí pandemie, bylo navíc inkaso z příjmu fyzických osob vyšší než z právnických, což skutečně není běžná situace. A když se zhloubáme do inkasa z příjmu fyzických osob, vidíme, že dominantně inkaso z této daně nesou zaměstnanci. Následně se nabízí porovnání „péče“ státu o OSVČ versus debata, která se vede o navýšení podpory v nezaměstnanosti. Znovu je potřeba zdůraznit, že kritéria daňové spravedlnosti při změnách daní, uskutečňovaných „salámovou metodou“, nebyla brána v potaz.

A co víc, při všeobecné snaze „rozdávat“ (resp. rozdávat určitým skupinám), která se projevuje jak v Poslanecké sněmovně, tak v Senátu, snad ani jednou nebyla zmíněna vazba mezi příjmy a výdaji. Jako by se jednalo o zcela separátní kategorie. Snižování daní se odrazí jednak ve snížení daňové kvóty a následně pak „vytvoří“ tlak na snižování výdajů, tj. škrtů. Otevírá se tím nebezpečný prostor nejen k prohloubení daňové nespravedlnosti, ale také k opakování škrtací

politiky Nečasovy (res. Kalouskovy) vlády, která dovedla zemi do zcela zbytečné druhé recese v letech 2012–2013.

Z hlediska elementární makroekonomické gramotnosti přece musí být jasné, že hovoříme-li o příjmech, musím hovořit o výdajích a vice versa. Snižování příjmů by tedy nutně mělo vést k otázce, kde (resp. na kom) miní stát „ušetřit“, jak miní výdaje restrukturalizovat, případně které veřejné služby privatizovat. Priority těch, kteří nyní rozhazují na různé strany (s výjimkou zaměstnanců ovšem), by byly hned jasnější. Na místo toho se ovšem příjmy projednávají separátně od výdajů, jakoby se jednalo o nějaký jiný vesmír.

A k tomu přidejme další znepokojivý fakt – tyto trvalé (sic!) daňové změny jsou navíc projednávány ve zrychleném legislativním režimu.

Další narušení daňového mixu je patrné v jednom z prvních kroků daňových změn trvalé povahy – zrušení daně z nabytí nemovitosti. Již nyní je kategorie majetkových daní, jejichž úkolem je „balancovat“ daňový mix právě s ohledem na daňovou spravedlnost, v ČR velmi slabá na rozdíl od vyspělých zemí. Přesto ale byla daň z nabytí nemovitosti zrušena, takže daňový mix se dále vychýlil ve prospěch bohatších skupin. Břemeno tak o to více ulpívá na zaměstnancích a na příjmově nižších skupinách.

K dalším daňovým změnám patří „šachování“ se sazbami DPH. Nemám nyní na mysli rozdílné sazby na pivo, ale snížení DPH na ubytovací služby. Je pravda, že i jiné země (např. Německo, kterým se často argumentuje) se rozhodly ke snížení této sazby – ovšem pouze dočasně, a to do konce tohoto roku. Je navíc zcela mylné toto opatření řadit jako podporu poptávky. Snížení DPH u ubytovacích služeb z 15 % na 10 % se promítne spíše do marží majitelů ubytovacích kapacit než do cen pro zákazníky. Najít příklady, kdy se snížení DPH promítlo do nižší ceny (kromě cen, které reguluje stát), je dosti obtížné. Česká republika se tím dostala do zajímavé situace (i vzhledem k celkovému degresivnímu zaměření daňového mixu), kdy zdaňuje nepřímou degresivní daní, DPH, více potraviny než ubytování.

Nejsilnější reakce nicméně vzbudil návrh na úpravu daně z příjmů právnických osob, tzv. loss carryback neboli zpětná vratka daně. Jen na první pohled vypadá toto opatření jako „technikálie“, ve skutečnosti se jedná o další deformační prvek naší daňové soustavy.

Schválení opatření na vládě a snaha protlačit ho opět ve zrychleném legislativním procesu vyvolalo značný odpor v Ekonomickém poradním týmu, který následně vypracoval společné stanovisko, které tvoří přílohu tohoto článku. Před-

seda ČMKOS Josef Středula před ním varoval s předstihem a výstižně uvedl, že se jedná o snahu udělat z České republiky „smetiště ztrát“.

Argumentace Německem (v našem prostředí tak častá) rozhodně neobstojí. Jednak má Německo velice odlišnou daňovou sazbu pro korporace (jak nominální, tak efektivní), ve vyspělých zemích je navíc toto opatření zastropováno. Nepřekvapí, že vláda žádný strop nestanovila. Tím by ČR de facto vydala pobídku pro nadnárodní firmy, které u nás mají nějakou afilaci – „pojdte si svou ztrátu odložit k nám, naši daňoví poplatníci (zaměstnanci a ti nízkopříjmoví) to zaplatí“.

Po tlaku EPT se v Poslanecké sněmovně podařilo alespoň stanovit strop opatření ve výši 30 milionů korun. Autorka tohoto článku sledovala celé jednání velice bedlivě a musí konstatovat, že argumentace předsedkyně rozpočtového výboru (údajně za levicovou stranu) byla kombinací neodbornosti, naprostého ignorování daňové spravedlnosti a nepochopení, o čem se vlastně mluví.

Přestože byl takto stanoven strop, v našem daňovém mixu se natrvalo uhnízdil další deformační prvek. Bohužel máme tu zkušenost, že vlády nejsou schopny, či ochotny z daňového mixu odstranit ani ty konstrukce, u nichž dojdou postupně k názoru, že skutečně tvoří významné deformace, resp. představují skutečné světové rarity, jako je například konstrukce superhrubé mzdy.

Závěrem je možnost konstatovat, že od počátku vypuknutí pandemie bylo jasné, že deficit tohoto roku se silně zvýší. Jak se také prokazuje, nejen česká vláda, ale všechny země hledají vhodný mix opatření ke stimulaci ekonomiky a počítají nutně se vzestupem deficitu. Některé země mají dostatečný manévrovací fiskální prostor (jako ČR), v jiných je situace podstatně dramatičtější (Itálie). Hlavní indikátor udržitelnosti dluhu (tj. poměr veřejného dluhu k HDP) se prudce zhorší, protože dojde nejen k navýšení dluhu, ale také se propadne HDP, tj. jmenovatel.

Deficit rozpočtu je aktivním nástrojem hospodářské politiky. Autorka tohoto článku nezastávala nikdy stanovisko, že by deficit měl být hlavním cílem hospodářské politiky – tak může uvažovat leda účetní, ale ne makroekonom. Je ovšem důležité, jak deficit vzniká, jakými kanály se veřejné peníze dostávají do ekonomiky a ke komu směřují.

Pomineme-li monetizaci dluhu, které se v českém konzervativním prostředí, kde má ČNB problémy s programy kvantitativního uvolňování, těžko dočkáme, pak tu zůstane po krizi navýšené dluhové břemeno. Nelze si navíc naivně myslet, že deficit v nyní odhadované výši 500 mld. Kč bude jednorázovou záležitostí, protože masivnější škrtby by přivodily právě opakování situace z let 2012–2013. Vzhledem k tomu, že příští rok se budou konat „hlavní“ volby, je tato situace

naštěstí méně pravděpodobná. Nejen naše, ale celosvětové zkušenosti ukazují, že proškrtat se z dluhů nedá, optimální je z nich „vyrůst“, tj. snižovat poměr dluhu k HDP.

Také proto je tak důležité mít přehled, komu a jakými kanály jde státní pomoc. Nepřehlednost navíc vytváří podhoubí pro to, aby si další a další skupiny říkaly o „pomoc na míru“, i když je zřejmé a je potřeba si na rovinu říci, že ekonomika se do stavu před pandemií již nevrátí. Řada odvětví se bude muset restrukturalizovat, což ovšem nemusí být nutně jen špatná zpráva. Naopak, skýtá mnoho možností, například propojení mezi domácím cestovním ruchem a podporou lokální ekonomiky.

Platí také, že krize, jako je tato, slouží řadě skupin coby „eldorado“ pro další a další možnosti dobývání renty a vytváření legislativních opatření na míru.

Ideální by samozřejmě bylo využít krize ke změně modelu české ekonomiky. Jedním z prvků této změny nutně musí být změna daňového mixu. Není přijatelné, aby náklady na pokoronavirová opatření nesli dominantně, resp. téměř výlučně zaměstnanci a nízkopříjmové skupiny.

Příloha

Jeden z výstupů Ekonomického poradního týmu při Ústředním krizovém štábu

Varování před dopady opatření neomezeného loss carryback

Vláda na jednání v pondělí 25. 5. 2020 schválila opatření umožňující firmám odepsat letošní ztrátu ze zisků v letech 2018 a 2019 a získat tak zpět již dříve zaplacenou daň z příjmů právnických osob (tzv. loss carryback). Bez omezení toto opatření znamená obrovský zásah do státního i obecních rozpočtů. Opatření přitom nemá dostatečně silné ekonomické odůvodnění, bylo schváleno bez detailnější analýzy a bez vyhodnocení dopadů. Jiná opatření podporovaná a zvažovaná vládou jsou v současné situaci levnější, efektivnější a vhodnější.

Na základě naší analýzy doporučujeme buď opatření loss carryback vůbec nezavádět a investovat prostředky například do opatření přímo vázaných na udržení zaměstnanosti, nebo alespoň limitovat stropem odepsatelné ztráty maximálně 10 milionů Kč na firmu. Takový limit odpovídá limitům v Německu a Francii sníženým tak, aby odpovídaly nižší sumě odvedených korporátních daní (DPPO) na obyvatele v ČR. Zavedení limitu by omezilo negativní dopady na ve-

řejné rozpočty, neodůvodněnou selektivitu ve prospěch velkých korporací a omezilo rizika účelového převádění finančních ztrát ze zahraničí do ČR.

Současná verze schváleného opatření má ve své neregulované formě řadu nedostatků:

1. Opatření je v neomezené formě **velmi drahé** – odhadovaná ztráta daňových příjmů jen v roce 2020 bude okolo 30 miliard Kč a v roce 2021 ve výši dalších 12 miliard Kč. Skutečné náklady lze ale obtížně odhadnout a vládní materiál, který neprošel ani základní RIA (zhodnocení dopadů regulace), analýzu fiskálních dopadů nenabízí.
2. **Opatření výrazně poškodí rozpočty obcí, měst a krajů** snížením jejich příjmů v rámci rozpočtového určení daní. Předpokládaná ztráta 30 miliard Kč znamená ztrátu 7 miliard Kč v rozpočtu obcí a 2,7 miliardy v rozpočtu krajů. Tato ztráta se přidá ke ztrátám z kompenzačního bonusu, snížení DPH a snížení odvodů daní fyzických a právnických osob a podvazuje schopnost obcí a krajů investovat a financovat sociální služby. Výrazně tedy zhorší jejich schopnost čelit krizi a podpořit restart ekonomiky.
3. Opatření **je ekonomicky neefektivní**, měřeno efektem na **podporu zaměstnanosti a likviditu firem**. Zatímco programy typu Antivirus B a Antivirus C přímo podporují udržení zaměstnanosti, loss carryback firmy nemotivuje k udržení zaměstnanosti a mezd. Náklad loss carryback se přitom rovná nákladům za řadu měsíců provozu programů Antivirus. Opatření typu odkladu sociálních odvodů za zaměstnance nebo programy COVID III a COVID+ zase efektivně dodávají likviditu firmám s řádově nižší zátěží pro státní rozpočet na korunu poskytnuté likvidity.
4. Opatření **selektivně podpoří velké firmy** – zisky byly v minulosti výrazně koncentrovány mezi největší korporace, které tak mohou čerpat výhody loss carryback disproporčně více. Podporu tak paradoxně dostanou firmy s největšími rezervami z minulosti a menšími aktuálními problémy s likviditou. Malé a střední podniky kvůli omezeným ziskům z minulých let často loss carryback využít nemohou, přestože odvádí státu velké sumy na sociálních a zdravotních odvodech zaměstnanců (suma odvodů v ČR násobně převyšuje sumu DPPO). Malé a střední podniky rovněž vytváří přes 85 % pracovních míst na trhu. Velké a nadnárodní firmy typicky mají i vyšší možnosti optimalizovat daňovou ztrátu a návrh selektivně zvýhodní ty z nich, které přeceněním majetku mohou účelově ovlivnit hospodářský výsledek (viz např. zkušenosti finančního sektoru ze zahraničí).

5. Opatření motivuje **nadnárodní korporace k přenosu daňových ztrát ze zahraničí do ČR**, a to jak tzv. transfer mispricingem (zvyšování cen mezinárodně placených v rámci korporace do zahraničí), ale i prostým a legitimním přesunem ziskových aktivit do zahraničí a vykázáním ztráty ekonomické aktivity v ČR. Ve výsledku tak motivuje tyto firmy podvázat ekonomický rozvoj v ČR.
- Motivace posunu ztrát je vyšší, pokud bude v ČR loss carryback zaveden bez limitu, ačkoliv v Německu či ve Francii si firmy mohou odepsat maximálně 1 milion eur ztráty.
 - Motivace k posunu ztrát je vyšší než u stávajícího uplatnění daňových ztrát v budoucnu: firma předem ví, jakou ztrátu může odepsat, a je motivovaná tuto ztrátu vykázat.
6. Opatření **oddálí potřebné firemní restrukturalizace**, neboť daň si sníží i firmy, jejichž podnikání není udržitelné a které již od roku 2019 bez ohledu na koronavirus ztrácí odbyt a příjmy. V tom se liší od loss carryforward (uplatnění daňových ztrát v budoucnu), pro které jsou nezbytné budoucí zisky.
7. Opatření je prezentováno jako **řešení současné krize, a proto je realizováno bez analýzy RIA ve zrychleném režimu, avšak do daňového systému se zavádí natrvalo**. To neodpovídá avizovanému záměru a nízké efektivitě opatření pro řešení současné krize. Proto by opatření mělo podléhat RIA.

Členové Ekonomického poradního týmu při ÚKŠ

Jan Švejnar,	předseda EPT a ředitel IDEA při CERGE-EI
Jan Bureš,	hlavní ekonom Patria Finance
Jan Drahekoupil,	ekonom ETUI
Martin Fassmann,	ekonom ČMKOS
Štěpán Jurajda,	profesor CERGE-EI
Filip Matějka,	docent CERGE-EI
Michal Mejstřík,	profesor IES UK
Jan Mládek,	ekonom a bývalý ministr průmyslu a obchodu
Daniel Münich,	docent CERGE-EI
Danuše Nerudová,	rektorka Mendelovy univerzity
Daniel Prokop,	sociolog
Tomáš Sedláček,	ekonom a pedagog na IES UK
Ilona Švihlíková,	docentka ekonomie
Petr Zahradník,	ekonom České spořitelny, Evropský hospodářský a sociální výbor

Mezinárodní přehled přijímaných opatření ve vybraných zemích v boji proti ekonomickým důsledkům koronavirové pandemie

Ilona Švihlíková, Martin Fassmann

Monetární politika

Obecně o vyspělých zemích platí, že není moc prostoru u úrokových sazeb, tedy se nabízejí jiné nástroje.

FED chce zabránit zamrznutí úvěrového trhu a bude kupovat korporátní cenné papíry přes zvláštní finanční nástroje, které znovu spustí (poprvé od roku 2010). Dále snížil úrokové sazby o půl procentního bodu. Na trh také vrhl likviditu ve výši 1,5 bilionu dolarů. FED rozšiřuje swapové linky s dalšími centrálními bankami.

Nově FED přichází s bezprecedentní kombinací nástrojů, v níž se zavazuje k neomezenému nákupu vládních dluhopisů a cenných papírů spojených s hypotékami. A) Překlenovací financování pro firmy s kvalitním ratingem – FED bude přímo nakupovat nově emitované dluhopisy. Firmy mohou oddálit platbu jistiny i úroku, aby měly dost likvidity, ale zdroje nesmí být použity ke zpětnému nákupu akcií. B) Nákup dluhopisů na sekundárním trhu. C) Opět se ožívuje nástroj TALF, který umožňuje nákup cenných papírů spojených se studentskými dluhy a dalšími typy půjček včetně těch pro malé firmy.

Uvažuje se o dalších nástrojích – přímé půjčky pro malé podnikatele a dále také programy namířené na dluh municipalit. Úroková sazba je na 0,25 %.

ECB má už teď záporné úrokové sazby, rozšíří program kvantitativního uvolňování a usnadní dále přístup k úvěrům.

ECB připravila rozsáhlý plán nákupu dluhopisů, státních i firemních. Plán nese název Pandemic emergency purchase programme, výše je 750 mld. eur. Nová formulace „neexistuje žádné omezení našeho závazku vůči euru“. Guvernérka Lagardeová připouští, že program může být i dále navýšen. ECB má dále zápornou úrokovou sazbu -0,75 % a v refinančních operacích jsou k dispozici až tři biliony eur. Bude navýšena výpůjční kapacita bank v eurozóně o 120 mld. eur kapitálu navíc.

ČNB. Bankovní rada České národní banky snížila 7. května základní úrokovou sazbu o 0,75 procentního bodu na 0,25 procenta. Naposledy rada snížila základní úrokovou sazbu na konci března, a to o 0,75 procentního bodu na jedno procento. Předtím už sazby snížila na mimořádném zasedání 16. března o 0,5 procentního bodu na 1,75 procenta. Naposledy byla základní úroková sazba na úrovni 0,25 procenta od srpna do listopadu 2017. ČNB snížila také lombardní sazbu, a to o jeden procentní bod na jedno procento. Lombardní sazba je procentuální sazba, za kterou si obchodní banky mohou půjčit u centrální banky peníze proti zástavě cenných papírů. Diskontní sazbu, na kterou jsou například navázána penále za nesplácené úvěry nebo neuhrazené daně, rada nechala na 0,05 procenta.

Spolu s tím upravila ČNB i svůj odhad pro letošní rok na – 8 %. Tento odhad je tak nejvyšší z dosud provedených institucionálních odhadů. Odhad Ministerstva financí ČR (z dubna) činil – 5,6 % HDP a Evropské komise z počátku května – 6,2 % HDP.

Velká Británie – snížení úrokové sazby na rekordních 0,1 %, což je nejnižší hodnota za 325 let existence této centrální banky. Nové možnosti pro levné financování bank, aby pomohly malým a středním podnikům. Rozšíření kvantitativního uvolňování. Bank of England se rozhodla pro operaci „ways and means facility“. Ta představuje přímé monetární financování vlády. Centrální banka nicméně tvrdí, že se jedná jen o dočasné využití nástroje, který byl již aktivován v souvislosti s Velkou recesí. Tyto operace mají stabilizovat trh, velkou výhodou je, že se vláda nemusí pro získání dodatečných prostředků obracet na dluhopisový trh.

Švýcarsko – ponechána záporná úroková sazba -0,75 %, ale začnou se prodávat franky tak, aby se udržel měnový kurz franku. USA nicméně již delší dobu

vyhrožují, že Švýcarsko kvůli tomuto typu operací označí za měnového manipulátora.

Švédsko – uvolnění zdrojů pro bezúročné půjčky pro podniky a firmy ve výši 500 mld. švédských korun. Další rozšíření programu podpory přes nákup dluhopisů jak státních, tak firemních. Švédsko nemůže příliš snižovat úrokové sazby (nedávno ukončilo období záporných úrokových sazeb). Snaží se likviditu dodat přímější cestou.

Dánsko – banky mohou dostat úvěr oproti kolaterálu se zápornou úrokovou sazbou -0,5 %.

Polsko – snížení hlavní úrokové sazby na 1 %, plánuje se zavedení kvantitativního uvolňování. Polská centrální banka také zavede formu krátkodobého půjčování – bude kupovat vládní cenné papíry od finančních institucí a následně je za vyšší cenu prodá zpět.

Maďarsko – banky vyzvány k zavedení splátkového moratoria. Navýšení likvidity bankám v rámci týdenních swapů. Omezení ročního RPSN na 5 %.

Chorvatsko – centrální banka nakupuje chorvatské státní dluhopisy.

Čína – snížení povinných minimálních rezerv, tj. dodání likvidity bankám.

Japonsko – rozšíření přímých nákupů firemních dluhopisů s cílem pomoci podnikům. Možnost rozšíření programu pro poskytování půjček s nízkým úročením pro finanční instituce, které pomáhají firmám. BoJ (japonská centrální banka) zvýší držbu státních dluhopisů a zřejmě zachová i zápornou úrokovou sazbu -0,1 %. BoJ zvažuje další kroky. Možností je rozšíření přímých nákupů firemních dluhopisů tak, aby se podniky dostaly k penězům. Je možné také rozšířit program pro poskytování půjček finančním institucím. Bude se zvyšovat držba státních dluhopisů. Tím by se politika japonské centrální banky přiblížila americkému FEDu.

Fiskální politika

Evropská unie jako celek – uvolnění fiskálních pravidel, tj. potvrzení možnost využití flexibility u Paktu stability a růstu, mobilizace zdrojů z kohezních fondů, udržení toku zboží, aby se zabránilo kolapsu jednotného vnitřního trhu. Doporučení směřovat výdaje do a) zajištění zdravotnického vybavení, b) podpora malým a středním firmám, c) varianty na kurzarbeit. Diskutuje se o emisi „korona dluhopisů“. Byly zavedeny licence na vývoz zdravotnických ochranných pro-

středků mimo EU. Jednání Evropské Komise s Čínou. Finanční podpora firmy CureVac na vývoj vakcíny. Úprava pravidel pro poskytování vývozních úvěrů, zemím je umožněno poskytovat vývozní subvence.

V Evropské unii se diskutuje o zavedení zvláštního nástroje pro dočasnou podporu zmírnění rizik nezaměstnanosti ve stavu nouze (SURE). Nástroj má za úkol podpořit zkrácení pracovní doby, má pokrýt všechny země a má se týkat nejen zaměstnanců, ale i živnostníků. Nástroj má být financován přímo Evropskou komisí, která bude emitovat dluhopisy EU s nejvyšším ratingem v hodnotě až 100 mld. eur za předpokladu záruk vlád členských zemí ve výši 25 mld. eur. Má se jednat o dočasný dluhový nástroj, který se může stát testem pro případné další společné dluhové nástroje.

Euroskupina se po obtížných jednáních shodla na třech pilířích. Není jasné, zda jsou koronabondy stále ve hře, ale řada zemí je silně proti nim (zejména Nizozemsko). V třech pilířích je obsažený výše uvedený nástroj SURE, dále pak čerpání z fondu ESM (do výše 2 % HDP dané země), a to bez dodatečných podmínek pokud se jedná o využití k boji proti koronaviru. Další jsou pak rozšířené půjčky z Evropské investiční banky. Diskutuje se také o „fondu oživení ekonomiky“, ale rozpory mezi jednotlivými zeměmi z hlediska výše financování a nástrojů jsou stále značné.

ČR – podpůrná opatření jsou průběžně rozšiřována. Zahrnují daňové úlevy (včetně prodloužení termínu podání daňového přiznání do 1. července), opatření na podporu zaměstnanosti (vyplácení 60 % průměrného vyměřovacího základu) a dále pak podporu firem z programu ČMRZB, která zahrnuje bezúročné půjčky pro firmy, které jsou postiženy epidemií. Je rozšířeno ošetřovné pro děti do 13 let věku, zaveden příspěvek pro OSVČ, které zajišťují péči o děti. Po spuštění EET je zavedena tříměsíční „tolerance“, toto období bude bez sankcí.

Slovensko – využití Slovenské záruční a rozvojové banky pro poskytování bezúročných úvěrů. Prodloužení termínu pro podání daňového přiznání do konce června. Firmy nemusejí platit sociální a zdravotní odvody ani daně z příjmu za zaměstnance, kteří jsou z důvodu vládních nařízení mimo pracovní proces. Pro podporu zaměstnanosti jsou odloženy odvody o tři měsíce. Uvažuje se o odpuštění bankovního odvodu a jedná se s bankami o suspendování splácení úvěrů.

Polsko – balíček 212 mld. zlotých (tj. 47 mld. eur), je to přes 9 % polského HDP. Ochranný štít je založen na pěti hlavních pilířích. Jsou to podpora pracovníků a malých firem, dodatečné zdroje pro zdravotnictví, podpora bank a veřejných investic. Dočasně se zruší zákaz prodeje v neděli.

Vláda pokryje 40 % mezd (ale jen do výše průměrné mzdy), dalších 40 % zaměstnavatelé, zaměstnanci se musejí smířit se snížením o 20 %. Je však stanoveno kritérium – firma musí během posledního měsíce zaznamenat propad v tržbách alespoň o 25 %. Mzdový nárazník bude poskytnut také živnostníkům a pracovníkům na částečný úvazek.

Firmy mohou oddálit platby za pojistné a za využívání utilit.

Plánují se také mikroúvěry pro firmy a operační leasing pro sektor dopravy. Národní rozvojová banka rozšíří své garance de minimis na 80 % hodnoty půjčky pro malé a střední firmy. Bude se rozšiřovat dávková podpora pro rodiče, kteří pečují o děti, protože školy i školky jsou zavřené.

Kromě bankovního balíčku k ochraně depozit bude založen veřejný fond (30 mld. zlotých) na podporu veřejných investic. Zdravotnictví dostane dalších 7,5 mld. zlotých.

Maďarsko – opatření na podporu ekonomiky neustále rozšiřuje. V první vlně bylo odloženo splácení úvěrů, byly rozšířeny obchodní úvěry. U postižených sektorů (cestovní ruch, kultura) byly zrušeny platby na sociální zabezpečení. Speciální úlevy pro taxikáře. Daňové úlevy byly následně rozšířeny i na malé podniky. Ve vládním dekretu jsou uvedeny nejpostiženější sektory. Exekuce a vymáhání dluhů jsou suspendovány do doby, než skončí nouzový stav. Poskytování dávek na péči o děti bude prodlouženo. Bezpečnostní složky pomáhají udržet v chodu strategické firmy (84), a to v oblasti energetiky, zdravotnictví, telekomunikace a dopravy.

Litva – odložené platby daní, kompenzace příjmů zaměstnance, balíček ve výši 5 miliard eur.

Lotyšsko – daňové úlevy zahrnují osvobození ze záloh na daní, daňové prázdniny až tři roky. Náhrada mzdy (až 75 %), suspendování žádosti o vyhlášení insolvence věřiteli. Státní úřady mohou odpustit nájemné nebo ho snížit.

Estonsko – odklad platby daní až o 18 měsíců. Kompenzace mezd (70 %), kompenzace na zrušené akce. Přerušení fungování II. pilíře v důchodovém systému.

Bulharsko – zvláštní pomoc pro firmy, které jsou nuceny propouštět. Pomoc má být transferována přes Agenturu pro zaměstnanost až do 60 % platu zaměstnance. Využita bude zřejmě také Bulharská rozvojová banka.

Rumunsko – plánují se daňové úlevy, vratky DPH, zvláštní sociální ochrana pro zaměstnance z odvětví postižených pandemií. Stát uhradí až 75 % z čis-

té mzdy, a to v nejvíce postižených sektorech, jako je pohostinství. V dalších sektorech pak stát pokryje 25 % nákladů na mzdy. Zvýšení ručení za úvěry pro malé a střední firmy s možností navyšovat částky. Poskytování dotovaných úroků a úvěrů. Podpora pro firmy, které jsou schopny změnit výrobu tak, aby dodaly potřebný materiál.

Chorvatsko – odklady plateb vybraných daní. Splácení bude prodlouženo do dvou let. Také zdejší vláda přispívá na platy zaměstnanců. Půjčky pro malé a střední firmy s nízkými úrokovými sazbami.

Slovinsko – odklad placení daní, podpora zaměstnanosti (40 % hrazeno státem), pro živnostníky odklad platby sociálního pojištění. Stát poskytne záruky a úvěry, bude využita Státní exportní a rozvojová banka. Stát připravuje cílená opatření pro sektor cestovního ruchu. Slovinská vláda umožňuje zavést nouzová opatření, která by se týkala omezení obchodu / exportu u potravin. Zvažuje se možnost zastropovat ceny určitých potravin. Vláda nařídila snížení ceny energie pro domácnosti. Zvažují se jednorázové příspěvky pro důchodce a ty, kteří pracují ve zdravotnictví či jiném zásadním sektoru. Státní úředníci i vláda si mají platy snížit o 30 %.

Řecko – odklad platby DPH, posunutí některých dalších splátek daní. Režim „dovolené“ pro pracující rodiče poté, co byly zavřeny školy. Zvláštní dávka pro pracovníky, kteří přišli o zaměstnání v důsledku epidemie.

Malta – omezení pracovníků ze třetích zemí. Náhrada za investice do informačních technologií, které umožňují práci na dálku. Vláda přispěje na péči o děti, které nemohou chodit do školy. Společnosti, kterým se propadnou tržby, budou mít nárok na podporu na udržení zaměstnanců. Urychlení vrátek DPH, rozšíření záruk. Celkem podpora ve výši 1,8 mld. eur.

Kypr – dočasné snížení sazeb DPH. Náhrada platů zaměstnancům (70 % platu). Podpora pro malé podniky výměnou za udržení zaměstnanosti. Podpora cestovnímu ruchu, orientace na podzimní turistickou sezónu.

Velká Británie – vláda převezme 80 % platu zaměstnanců, aby uchovala pracovní místa. Podpora pro malé firmy včetně hotovostní pomoci. **330 mld. GBP** (15 % HDP) státem zaručených úvěrů – zaměřené na provozní financování / pracovní kapitál. Dotace 10 000–20 000 GBP pro malé podniky a nejmenší podniky, zvýšená podpora pro firmy ze sektoru cestovního ruchu. Zvláštní balíček pro letecké společnosti a letiště. Odklad/zrušení daně z nemovitostí, které jsou užívány pro podnikatelské účely malými firmami. Odklad splátek hypoték o 3 měsíce. Odklad plateb DPH.

Irsko – zvláštní balíček na nemocenskou a na podporu v nezaměstnanosti. Zvláštní podpory pro ty, kteří ztratili zaměstnání kvůli epidemii (týká se i živnostníků). Podpora podnikatelů pomocí půjček. Zvláštní poukázky na podporu místního podnikání. Je možné odložení platby nájemného až o tři měsíce. Irská iniciativa zahrnuje mezinárodní skupinu vědců s cílem vytvořit levný a lehce ovladatelný plicní ventilátor. Stát bude hradit 70 % mezd firmám, které toho nejsou schopné. Je ovšem stanoven strop na 410 eur týdně. Zákaz vypovězení nájemních smluv, zákaz navyšování nájemného, domácnost nesmí být odpojena od plynu a elektřiny. Odklad pro úvěry a hypotéky.

Francie – stimulační balíček ve výši 45 mld. eur. Prezident Macron: Jsme ve válce. Odložení platby daně z příjmů korporací. Objevuje se možnost zestátnování velkých firem (nebo cesta rekapitalizace a přebírání podílu). Velké firmy budou jednat přímo s ministrem pro hospodářství. Vláda podpoří Air France 7 mld. eur. Zákaz spekulativního prodeje akcií. Zavedení kurzarbeitu, finanční podpora státu (70 % hrubé mzdy bude pokrývat vláda).

Solidární fond z příspěvku regionů má pomoci malým firmám a podnikatelům. Pro živnostníky a malé firmy se počítá s okamžitou pomocí ve výši 1500 eur. Bude zapojena státní investiční banka, poskytne záruky na úvěry. Dlouhodobější úvahy o bezpečnosti výrobních řetězců s důrazem na automobilový průmysl a farmacii. Zmenšit závislost na zahraničí.

Dopady na francouzskou ekonomiku budou značné. Počítá se s nárůstem dluhu ke 115 % HDP. O podporu požádalo 10 milionů lidí a 820 000 podniků. Propad francouzské ekonomiky může být největší od konce II. světové války.

Pracovníci ve veřejných službách, kteří chodili do práce i v období karantény, by měli dostat zvláštní prémii.

Německo – přijalo bezprecedentní balíček. Celkový objem opatření, **který se odrazí ve státním rozpočtu, překročí 353 mld. eur a objem garancí bude činit téměř 820 mld. eur.** Jedná se cca o 1/3 hospodářského výkonu země. Předpokládá se, že v letošním roce vzroste německé zadlužení z 60 na 75 % HDP.

Odložení placení daní, státní rozvojová banka poskytne rozsáhlé bezúročné půjčky a nemá mít limit na financování. Může jít až o 500 mld. eur. Dále jsou to vládní záruky a finanční zdroje na kurzarbeit. I zde je krajní možností znárodnění, aby nedošlo k bankrotu strategicky důležitých firem. U kurzarbeitu se upravují podmínky tak, aby na něj podnik mohl dosáhnout i za situace, kdy je výpadkem ohroženo jen 10 % zaměstnanců. Podrobněji: **500 mld. eur převážně úvěrového financování od KfW** pro všechny firmy bez ohledu na velikost nebo oborové za-

měření – hlavní ekonomický nástroj a **k tomu exportní úvěry a záruky bez specifikace objemu**. Bavorsko – specifický nákup majetkových podílů v zasažených firmách, alokace 10 mld. eur. V podstatě financování bez horního limitu. Odklady daní v řádech miliard eur – bude upřesněno. Stát zaměstnavatelům vrátí v plné výši sociální odvody za všechny pracovní hodiny, které jim vypadnou v důsledku státem či zemskou vládou nařízených opatření proti koronaviru nebo kvůli onemocnění či karanténě pacienta. Kurzarbeitergeld (za poslední krize v roce 2008 se týkalo cca 1,5 mil. zaměstnanců, celkové náklady 8 mld. eur). Nárůst objemu na veřejné investiční programy v objemu 12 mld. eur, bude financováno z přebytku státních rozpočtů.

Zvláštní informace k Bavorsku – obnova či výstavba nových nemocnic kvůli nedostačující kapacitě. Zemi chybí roušky. Do výroby nedostatkového zdravotnického materiálu se zapojují firmy, např. Siemens. Ministr Aiwanger oznámil, že stát chce zabránit bankrotům malých a středních firem. Navýší proto finanční pomoc, a to pro střední firmy s 50 až 250 zaměstnanci ze 30 000 na 50 000 eur a pro OSVČ z 5000 na 9000 eur.

Německo řeší problém se sezónními pracovníky. Sezónní pracovníky v zemědělství tvoří z 90 % cizinci. Pro příjezd 40 000 zahraničních pracovníků by měla být udělena výjimka. O příspěvek na kurzarbeit je větší zájem než za Velké recese, a Německo proto muselo přijmout stovky nových úředníků ke zpracování žádostí. Protože se zdroje alokované na politiku kurzarbeitu rychle spotřebovávají, vznikla nová iniciativa na podporu nových pracovních míst. Ta by měla být osvobozena od odvodů sociálního zabezpečení.

Sociální opatření zahrnují 100 % příjmů po dobu 6 týdnů nemoci (placeno zaměstnavatelem), to se týká i karantény. OSVČ mají v případě karantény nárok na úhradu ušlých zisků. Německo ale na rozdíl od České republiky nemá systém ošetrového. Programy na úrovni jednotlivých spolkových zemí by se měly sjednotit, opustí se dočasně systém testování dávek, aby se urychlila jejich distribuce.

Aktuálně – vláda navýšila podporu kurzarbeitu na 70 % mzdy od 4. měsíce a od 7. měsíce na 80 % mzdy. Pro pracovníky s dětmi je podpora 77 % a 87 %. Platnost kurzarbeitu je do konce roku. V gastronomii byla snížena DPH na 7 %.

Ukazují se také různé přístupy firem. Automobilky budou znovu jednat o šrotovném. Řada jiných firem chce, aby zvládání krize přispělo k modernizaci německé ekonomiky, zejména v oblasti ekologické výroby. Mezi tyto firmy patří např. Telekom, Rossmann nebo Bayer.

Rakousko – krizový fond s možností navýšení až na 38 mld. eur. Státní zá-

ruky na půjčky jsou rozšířeny i na velké firmy. Každá z firem by měla dosáhnout na nějakou formu pomoci, prioritou je zachování pracovních míst. Systém kurz-abeitu je rozšířen tak, aby se vztahoval na větší počet firem, chybějící mzdy kompenzuje stát. Zvláštní fond je zřízení pro OSVČ. Jedná se také o přesun pracovní síly do obchodů, kde vzhledem k situaci pracovní síly chybí. Podrobněji – krizový fond ve výši **4 mld. eur** a příslib rakouské vlády zasaženým podnikům pomoc ve formě záruk na půjčky pro překlenutí krátkodobého nedostatku likvidity. V případě insolvence bude stát ručit za 80 % dlužné sumy. 100 mil. eur, kterými bude moci Rakouská banka pro hotelnictví a turismus ručit za úvěry malých a středních podniků v sektoru turismu, u kterých došlo ke snížení obrátu o více než 15 %. Systém kurzarbeit – zaměstnanci působí ve firmě pouze na částečný úvazek a stát jim kompenzuje ušlou část mzdy, aby nedošlo k jejich hromadnému propouštění (podpora ve výši 400 mil. eur). Rodiče dětí mladších 14 let mohou požádat až o třítydenní zvláštní péči. Udělení závisí na zaměstnavateli a stát přebere až 1/3 mzdových nákladů.

Také v Rakousku se řeší podpora gastronomie. Rakousko jde cestou daňových úlev. Snižuje se DPH na nealkoholické nápoje. Opatření týkající se DPH mají dočasný charakter. Navyšují se nezdaněné částky u stravenek. K dalším opatřením patří zjednodušení zaměstnávání pomocných sil v gastronomii. Vláda cílí na další zasažené sektory, kam patří cestovní ruch či noční podniky. Hlavní město Vídeň chce gastronomii podpořit rozesláním poukázek na stravování v místních kavárnách a restauracích. Poukázky dostanou všechny domácnosti ve Vídni. Poukázky mají pomoci vykompenzovat chybějící turisty.

Připravuje se zvláštní fond pro neziskové a veřejně prospěšné organizace a také spolky. Hrazena jim bude část nákladů a pro podporu se využije státní rozvojová banka (AWS).

Itálie – garanční fond pro malé a střední podniky ve výši **1,2 mld. eur**, fond na podporu značky Made in Italy ve výši 150 mil. eur. Finanční náhrada ve výši 600 mil. eur pro OSVČ, pracovníky v kultuře a cestovním ruchu. Daňové a sociální odvody a platby DPH pozastaveny do 31. 5. 2020. Po ukončení odkladu lze dlužnou částku uhradit v 5 splátkách. Integrační mzdový fond ve výši 1,3 mld. eur, 150 mil. eur na přesčasy pro zdravotnický personál. Mimořádná 15denní dovolená pro rodiče malých dětí s polovinou platu. Poukázka – počítá se s půjčkami firmám, celkově se mohou mobilizovat až 300 mld. eur. Vysoká odečitelnost darů, které pomáhají při epidemii. Zvláštní prémie pro ty, kteří v březnu pracovali, ve výši 100 eur. Podpora pro zemědělství jako jeden z prioritních sektorů. Pozastavení splátek úvěrů i hypoték při ztrátě zaměstnání.

Vláda navýšila záruky na půjčky firmám až na 750 mld. eur. Nový dekret má dodat úlevy pro zaměstnance i OSVČ. Lombardská vláda navíc připravuje „Marshallův plán“ investic. Investice se mají týkat infrastruktury.

Aktuálně – na stole je rozsáhlý plán, který zahrnuje pomoc až k 55 mld. eur. Program se jmenuje Restart a má za cíl oživení italské ekonomiky. Prozatím se počítá s financováním z rozpočtu, tj. deficitně, později pak s prostředky z Fondu obnovy EU. Kromě zachování pracovních míst jsou připraveny zdroje pro přímou podporu firem, pro zdravotnictví, univerzity, zemědělství a také zvláštní podpora pro cestovní ruch. Dekret pokrývá také podporu nezaměstnaným a nízkopříjmovým skupinám.

Pro malé firmy bude zrušena územní obchodní daň. Platby některých daní včetně DPH budou přesunuty na září (týká se firem, které byly postiženy koronavirem). Bude zrušena daň z nemovitostí pro hotely, bary a restaurace budou osvobozeny od poplatku za veřejný prostor. Nízkopříjmové rodiny dostanou bonus na dovolenou.

Španělsko – daňové úlevy, mimořádný příspěvek pro živnostníky. Podpora práce z domova, proto i podpora investic do nových technologií pro malé a střední firmy. Balíček byl rozšířen z původních 200 mld. eur na 300 mld. eur v sociální oblasti a o dalších 300 mld. eur pro zaručení dodávek plynu, vody, elektřiny a na moratorium na hypotéky. Balíček obsahuje prominutí sociálního zabezpečení, podporu pro živnostníky. Dále pak záruky, podporována je práce z domova. Opatření obsahují i zákaz kontroly neunijních investorů nad španělskými firmami. Zvláštní úvěrový rámec pro malé a střední firmy v postižených sektorech, jako je cestovních ruch a doprava. Je zavedena ochrana velkých španělských strategických firem proti nepřátelskému převzetí na burze investory mimo EU.

Portugalsko – 3 mld. eur (3,6 % HDP) na státěm zaručované úvěry (z toho polovina bude cílit na firmy působící v oblastech turismu, hotelnictví a restaurátérství). Druhá polovina pak do průmyslu typu textilie, dřevoprámysl. Třetina ze 3 mld. eur je určena pro MSP a mikropodniky. 5,2 mld. eur míří na fiskální stimuly ekonomiky typu odklad / zrušení sociálního pojištění, flexibilita plateb v oblasti daní a dalších odvodů. Portugalský model kurzarbeitu – až 3/4 mzdy zaštitěny státem. Dále 1 mld. eur na sociální zabezpečení.

Finsko – 2 mld. eur činí státěm garantované úvěry pro malé a střední podniky (poskytovány Finnvera Oyj). 73 mil. eur jako přímá podpora pro firmy. Podpora přes 3 mld. eur v podobě fiskálních stimulů typu odkladu daní. Celkový balíček podpory dosahuje až 50 mld. eur. Firmy budou moci zkracovat výpovědní lhůty. Naopak se rozšíří a urychlí přístup k dávkám v nezaměstnanosti i pro živnostníky

a na osoby na volné noze. Aktualizace k 8. 4. – finská vláda se rozhodla navýšit výdaje (navíc 4,1 mld. eur). Kromě nákupů ochranného zdravotnického materiálu bude vláda také provádět kompenzaci municipalitám. Finsko zavede i „ošetřovné“ pro rodiče, kteří se doma starají o děti do deseti let věku. Pomoc firmám bude mít především podobu přímé podpory. Zdroje půjdou na podporu malým a středním firmám, dále pak pro lokální rozvojová centra na ochranu malých firem i podnikatelů.

Nově vláda zakázala propagaci instantních půjček a snížila max. povolenou úrokovou sazbu na 10 %. Omezuje se možnost navrhnout insolvenční řízení, bude změněn exekuční zákon, bude zavedena nová finanční podpora středně velkým podnikům. Rozšířilo se čerpání dočasné podpory v nezaměstnanosti. Čerpání podpory bylo urychleno.

Připravuje se speciální kompenzace pro restaurace. Kromě finanční podpory bude druhá kompenzace podmíněná tím, že budou znovu zaměstnáni pracovníci, kteří byli propuštěni.

Aktuálně – přehled pomoci ukazuje, že finské podniky mohly získat podporu buď pomocí přímých dotací, nebo záruk. Hlavní roli hrála agentura Business Finland a pak Finnvera. Pro mikropodniky jsou připraveny peníze z regionálních úřadů.

Také finská vláda řeší pomoc letecké společnosti Finnair. Poskytne jí státní záruku, firma je chápána jako strategicky důležitá. Zvláštní pomoc směřuje také do sektoru gastronomie. Restauracím budou kompenzovány fixní náklady a mzdové náklady.

Dánsko – 30 mld. USD z proticyklického fondu pro dánské banky, které tak získají vyšší likviditu a mohou půjčovat firmám. Vláda bude poskytovat záruky až do výše 70 % hodnoty výše úvěrů pro firmy, jejichž zisk klesl o více než 50 %. Finanční balík ve výši 6 mld. USD, ze kterého budou hrazeny fixní náklady dánským firmám (firmy s poklesem příjmů o 40 %, malé firmy pod 10 zaměstnanců o 30 %). Kompenzace za zrušené akce (nad 1000 osob). Poskytnutí likvidity firmám díky odloženým platbám daní (DPH, daně z příjmu a příspěvku na podporu pracovního trhu) o čtyři měsíce v hodnotě 604 mld. dánských korun. OSVČ mají nárok na příspěvek v nemoci od příslušné místní samosprávy první dva týdny nemoci (pokud nebude člověk nadále praceschopný, podpora bude pokračovat). Zaměstnavatel má právo žádat kompenzaci od místní samosprávy v prvních 30 dnech nepřítomnosti zaměstnance. Zaměstnanec má právo na úšlou mzdu formou kompenzace od místní samosprávy. Celková podpora až 9,4 mld. dánských korun.

1. OSVČ mají nárok na příspěvek v nemoci od příslušené místní samosprávy první dva týdny nemoci (pokud nebude člověk nadále praceschopný, podpora bude pokračovat).

2. kompenzace státu ve výši 75–90 % mzdy za zaměstnance, kteří nemohou v důsledku nemoci pracovat.

Švédsko – odkládá splatnost daní o rok. Zvláštní podpora pro kulturu a sport. Podpora pro udržení zaměstnanosti, stát dorovná až do 90 % výše platu těm, kteří byli propuštěni, nebo mají zkrácenou pracovní dobu. Úvěry pro exportní společnosti ve výši 200 mld. švédských korun. Zvláštní balíček pro malé a střední firmy.

Doplnění původního balíčku se týká podpory zachování pracovních míst. Firmy mohou pracovní úvazky od května snížit až o 80 %, ale zaměstnanec bude pobírat nadále mzdu ve výši 90 % (stát bude hradit 60 %).

Norsko – záchranný balíček pro firmy, kompenzace zaměstnancům a zvláštěně postiženým sektorům. Opatření mají i dlouhodobý ráz, týkají se uvolnění zdrojů pro zvyšování kvalifikace zaměstnanců, pro které aktuálně není využití. Budou se kompenzovat části fixních nákladů firem, které byly pandemií obzvláště poškozeny. Dochází k restrukturalizaci na trhu práce, poptává se pracovní síla v zemědělství a zdravotnictví, u policie a v maloobchodě.

Nově schválena hotovostní podpora firmám, která má pomoci krýt fixní náklady firem. U akciových firem je podmíněnost – nemají vyplácet dividendy ani bonusy managementu. Vláda také zavedla kompenzace pro živnostníky, OSVČ ale musí doložit ztráty příjmu. Zvláštní výdaj na podporu ekonomiky se bude týkat údržby silniční infrastruktury.

Belgie – v první vlně opatření jen odsunutí termínu podávání daňových přiznání. Dále byl federální vládou schválen nouzový rozpočet. Aktivní jsou i regionální vlády. Opatření zahrnují úlevy pro malé a střední firmy, pro živnostníky. Je možno využít právní úpravu dočasné nezaměstnanosti z důvodu vyšší moci, zvýšení dávek na 70 % průměrného stanoveného platu. Možnost odložit splacení hypotéky (jen osoby s finančními potížemi). Vládní systém záruk. Náhradní příjem pro živnostníky. Firmy, které věnují zdravotnický materiál nemocnicím, nebudou muset platit DPH.

Valonská vláda představila zvláštní plán obnovy. Plán zahrnuje podporu pro malé a střední podniky i živnostníky. Další opatření mají zajišťovat občanům přístup k základním potřebám. Další opatření se týkají transformace s ohledem na změny klimatu ve spojení s digitálními technologiemi. K firmám i OSVČ se dostane další bonus – 2500 eur.

Nizozemsko – možnost odložení zaplacení daně. I zde na sebe vláda přebírá výplatu mezd (až 90 %). Půjčky pro malé a střední firmy, navýšení záruk. Pro malé podniky zvláštní jednorázový příspěvek. Výdaje se zatím odhadují na 90 mld. eur s možností navýšení.

Lucembursko – opatření týkající se podpory zaměstnanosti zahrnují pomoc státním podnikům i nová pravidla pro pracovní smlouvy. Odložení termínu pro podání daňových příznání.

Mimo EU

USA – mezi demokraty a republikány byl nakonec dohodnut rekordně velký fiskální balíček ve výši 2 bilionů dolarů. Balíček zahrnuje rozšíření pojistného během nezaměstnanosti, pomoc pro aerolinky ve výši 50 mld. dolarů. Demokraté prosadili, aby firmy, které mají být zachráněné ze státních peněz, následně nesměly použít zdroje pro zpětný odkup akcií a na platy manažerů. Podpora bude obsahovat i určitou formu „peněz rozhazovaných z helikoptéry“. Konkrétně se jedná o:

- Poskytnutí jednorázových přímých plateb až do výše 1 200 USD pro jednotlivce a 2 400 USD pro manželské páry, plus dalších 500 USD na každé dítě. Přímé platby by byly postupně snižovány u ročních hrubých příjmů nad 75 000 USD u jednotlivce a 150 000 USD u manželského páru; horní hranici pro nárok na platbu je roční hrubý příjem nad 99 000 USD u jednotlivce a 198 000 USD u manželského páru.
- Navýšení podpory v nezaměstnanosti o 600 USD týdně po dobu až čtyř měsíců nad rámec toho, co příjemci již dostávají od jednotlivých států. Nárok na podporu se rozšiřuje i na samostatně výdělečně činné osoby a smluvní pracovníky.
- Vytvoření fondu v objemu 500 miliard USD na poskytování půjček, záruk za půjčky nebo investice podnikům, státům a municipalitám poškozených krizí.
- Poskytnutí grantů ve výši 25 miliard USD pro letecké společnosti a 4 miliardy USD nákladním dopravcům. Mají být použity výhradně na výplaty zaměstnaneckých mezd a benefitů. Dále pak vyčlenění dalších 25 miliard USD na půjčky a další 4 miliardy USD na záruky za půjčky pro tyto sektory.
- Poskytnutí 17 miliard USD na půjčky a záruky za půjčky pro nespécifikované podniky „kritické pro zachování národní bezpečnosti“.
- Vložení 117 miliard USD do nemocnic a zdravotnických zařízení pro veterány.

- Poskytnutí 16 miliard USD na strategické národní zásoby farmaceutického a zdravotnického materiálu.
- Poskytnutí 350 miliard USD na úvěry pro malé podniky na pokrytí výplat mezd a benefitů v hodnotě 250 % měsíčních mzdových nákladů zaměstnavatele s maximální půjčkou 10 milionů USD.
- Daňový úvěr za udržení zaměstnanců ve výši až 50 % mezd vyplacených během krize pro podniky, které musely pozastavit provoz, nebo pro ty, v nichž došlo k poklesu hrubých příjmů o 50 % oproti předchozímu roku.
- Poskytovatelé pojištění jsou povinni krýt preventivní zdravotnické úkony související s koronavirem bez spoluúčasti pacientů.
- Odložení zálohované daně z příjmů pro zaměstnavatele, polovina odložené daně však musí být uhrazena do konce roku 2021 a druhá polovina do konce roku 2022.
- Zákaz zpětného odkupu akcií společností, které obdrží vládní půjčky po dobu jednoho roku od splacení půjčky.
- Zamezení navýšení příjmu zaměstnanců a manažerů, kteří v loňském roce vydělali minimálně 425 000 USD.
- Vynětí obchodních aktivit prezidenta Donalda Trumpa a jeho rodinných příslušníků ze schvalované podpory.
Ustanovení se vztahuje také na viceprezidenta Mikea Pence, představitele výkonné moci, členy Kongresu a jejich rodinné příslušníky.
- Pozastavení splacení federálních studentských půjček do 30. září bez růstu úroků z těchto půjček.

Kanada – balíček ve výši 107 mld. kanadských dolarů, který se týká podpory rodin a malých podniků. Obsahuje také daňové úlevy. Kanadská ekonomika je postižena i propadem cen ropy.

Latinská Amerika – pandemií jsou zasaženy všechny země. Nejvíce postižené jsou Brazílie, Ekvádor a Chile. Přísná opatření přijala Argentina, naopak laxní přístup má Brazílie, kde se aktivity chopily spíše regionální vlády. Země jsou postiženy i sekundárně kvůli propadu cen ropy.

Rusko – od 30. 3. do 5. 4. se vyhláší nepracovní týden s plným nárokem na mzdu. Všechny rodiny s dětmi, kterých se týká „mateřský kapitál“, dostanou měsíčně 5000 rublů na jedno dítě do tří let na dobu tří měsíců (od dubna). Změní se schéma placení nemocenské. Vycházet se bude ze sumy ne menší než je jedna minimální mzda za práci – platnost do konce roku. Vyhlásí se „prázdniny“ pro spotřebitelské a hypoteční půjčky bez pokut v případě propadu měsíčního příjmu

o více než 30 %. Pro malé a střední byznys se odloží placení všech daní, kromě DPH, na dobu šesti měsíců. Pro mikropodniky bude odklad platit i na sociální platby. Střední a malý byznys a mikropodniky, které se dostanou do složité situace, budou mít odloženy splátky půjček na 6 měsíců. Podpora v nezaměstnanosti se zvyšuje z 8 tisíc rublů na 12 130 rublů. Pro vkladatele bankovních vkladů nebo investic do cenných papírů v hodnotě vyšší než 1 milion rublů se zavede daň na procentuální příjem ve výši 13 %. Šestiměsíční moratorium na osobní bankroty pro společnosti, kterých se dotkl koronavirus, snížení plateb pojištění pro malé a střední byznys o polovinu (z 30 % na 15 %). Všechny výplaty dividend, které směřují do offshorů, budou adekvátně zdaněny ve výši 15 %.

Aktuálně – celonárodní placená dovolená skončila 12. května. Nyní se má připravovat Národní plán pomoci. Existuje seznam strategických firem (1150), které dostanou zvláštní pomoc v rámci dalšího, třetího podporného balíčku.

Ministerstvo financí počítá s propadem HDP o 5 %. Rusko i vzhledem k propadu cen ropy a zemního plynu využije svůj suverénní fond.

Ukrajina – odpuštění, pokud nedojde k placení příspěvků na sociální zabezpečení, osvobození od platby nájmu (pokud nemovitost není využívána kvůli pandemii), banky nesmí navyšovat úrokové sazby. Klíčovou změnou nesouvisící s pandemií je zákon o otevření trhu se zemědělskou půdou.

Ukrajinská vláda odhaduje dosavadní ztráty z turistiky vzhledem k pandemii koronaviru na 1,5 mld. USD. Předseda ukrajinské vlády D. Šmyhal informoval, že ukrajinská vláda zahájí program poskytování úvěrů podnikatelům se státní garancí.

Byl přijat protikrizový rozpočet, který obsahuje převod zdrojů do fondu pro nezaměstnané a také na podporu samozaměstnaných s dětmi.

Očekává se pokles ekonomiky o 6 % HDP.

Kazachstán – snížení DPH. Pomoc pro postižené sektory pomocí osvobození od daně z nemovitostí. Odklad plateb daní a sociálního pojištění. Půjčky pro malé a střední firmy, nízkouročené úvěry pro zemědělce. Kompenzační dávky pro ty, kteří ztratili práci, i pro živnostníky.

Kazachstán má být podle prezidenta Nazarbajeva řízen jako korporace z jediného centra. Klíčové podniky obdrží zvláštní vládní podporu (vratka DPH, garance za úvěry). Některé sektory budou osvobozeny od daní. I zde je strategickým záměrem soběstačnost. Nejsou očekávány problémy se zásobováním potravinami. Připravuje se plán pro obnovu ekonomického růstu.

Čína – v postižené provincii Chu-pej jsou malé a střední firmy osvobozeny od DPH, dále pak jde o snížení poplatků za elektřinu a místní vlády mohou odpustit daň z půdy. Snížování plateb sociálního zabezpečení. Řada úlev v oblasti daní směřovaných k udržení výrobní kapacity podniků. Prodloužení období pro podání daňového přiznání. Ekonomický život v Číně se pomalu vrací do normálu. Obnovují se provozy a zaměstnanci se vracejí do práce. Poskytují se dotace na udržení zaměstnanosti v nejvíce postižených odvětvích, jako je cestovní ruch (viz Šanghaj). Poskytnutí dotace je vázáno na řádné placení sociálního pojištění.

Čínské stimuly nejsou srovnatelné s těmi v západních zemích. Jedná se ovšem o systém, který zahrnuje státní formu vlastnictví a dlouhodobé strategické úvahy včetně úvěrování státních podniků. Přijetí podrobných opatření může být ohlášeno ke konci května. Nejvýraznější propady jsou zatím patrné u maloobchodních prodejn a investic do fixních aktiv.

Aktuálně – v Číně se i v souvislosti s pandemií řeší otázky zajištění stability společnosti. Ke klíčovým otázkám patří ochrana životního prostředí a zdravotnictví, které se stávají prioritou pro rostoucí čínskou střední třídu. Plány Komunistické strany Číny se také týkají vymýcení chudoby do roku 2020. To bude ovšem v současné době kvůli zpomalení ekonomiky a pravděpodobnému růstu nezaměstnanosti obtížnější.

Vrcholné čínské orgány pracují i se scénářem, že období globalizace končí, neboť se Čína ocitá ve stále méně přátelském vnějším prostředí.

Hongkong – opatření na podporu ekonomiky činí 10% HDP země. Ekonomika patří k nejotevřenějším na světě, takže navzdory různým stimulačním balíčkům a mimořádným opatřením je budoucnost země spojena s globálními vyhlídkami.

Indie – Nový fond by měl podporovat rozvoj farmaceutických výrobků. Celkový stimulační balíček by měl mít hodnotu 20,6 mld. eur. Bude využit k potravinové pomoci nejchudším, kteří jsou nejvíce postiženi „uzavřením“ celé země. Přípravují se opatření na podporu malých a středních firem. Součástí budou zřejmě nižší úroky na úvěry a garance státu. Kategorie malých a středních firem projde redefinicí tak, aby na pomoc dosáhlo více firem.

Čeká se na oznámení záchranného balíčku, neboť je patrné, že dopady karanténních opatření na indickou ekonomiku budou obrovské.

Aktuálně – balíček byl vyhlášen premiérem Módím dne 12. května. Objeově se jedná o 10% HDP. První opatření směřují k malým a středním firmám.

Dále se jedná o garanci úvěrů, kde je prioritou přežití firem a záchrana pracovních míst. Plánované je snižování daní a odvodů. První pomoc směřuje také ke stavebním firmám, zde se jedná o administrativní úlevy.

Vláda bude muset řešit, kde vezme zdroje na rozsáhlý plán. Vláda zřejmě emituje nové dluhopisy a dá se očekávat, že jejich část nakoupí přímo Indická centrální banka. Pro malé a střední firmy se chystají změny v oblasti veřejných zakázek, aby tyto firmy nemusely počítat se zahraniční konkurencí.

Sníží se také nepřímé daně. Za malé firmy bude platit stát odvody do Fondu sociálního zabezpečení.

Jižní Korea – stimulační opatření včetně půjčky pro letecké firmy pomocí Korejské rozvojové banky a Korea Exim Bank. Zřejmě bude podpořena i Korean Air. Byla zřízena nouzová ekonomická rada, která má připravit stimulační balíček. Korea pro boj proti koronaviru využívá intenzivně moderní technologie, obzvláště speciální aplikace v mobilních telefonech. Stabilizační balíček ve výši 91,3 mld. eur. Podpora malých firem i živnostníků. Na balíček by mělo dosáhnout 70 % populace. Úlevy se mají týkat plateb za elektřinu, zdravotní pojištění a další.

Původní balíček pro 70 % domácností byl rozšířen na všechny. Bohatší obyvatelé budou vyzváni, aby podporu vrátili. Kromě ochrany pracovního trhu budou podpořeny velké firmy (automobilový průmysl, lodě, těžba). Je distribuována sociální pomoc pro nejchudší. Nově byla stanovena pravidla pomoci pro malé a střední podniky.

Aktuálně – k zajištění zaměstnanosti bude vytvořeno 1,5 milionu pracovních míst ve veřejném sektoru, zvláště pak pro mladé lidi.

Kontroverzi vyvolalo rozhodnutí prezidenta Muna o odkladu výstavby jaderných bloků. Země by ovšem měla být nadále schopná exportovat jadernou technologii do zahraničí.

Japonsko – podpora pro malé a střední firmy i pro rodiče pečující o děti. Dále podpora pro firmy, které se kvůli pandemii dostanou do potíží. Japonsko bylo nuceno se smířit s odkladem olympiády. Japonský mimořádný balíček má obsahovat opatření celkem asi za 13,7 mld. eur.

Aktuální balíček je ve výši pětiny japonského HDP. Japonsko si kvůli koronavirové krizi uvědomilo značnou závislost na dodávkách z Číny. Opatření jsou proto směřována na podporu místních firem, které budou chtít přenést výrobu zpět do Japonska. Japonská vláda také uvažuje strategicky ve smyslu větší výrob-

ní diverzifikace. Strategické úvahy determinují rozhodnutí o zprísňení podmínek pro vstup PZI do základních odvětví, jako je kritická infrastruktura.

Aktuálně – prvotní statistické údaje ukazují na propad japonské ekonomiky v prvním kvartále o 3,4 %. Domácnosti ovšem významně omezují výdaje, podobně i firmy investice. Proto se očekává pro další kvartály hlubší propad. Vláda proto připravuje další balíček ekonomických opatření. Uvažuje se o navýšení podpory pro firmy z klíčových sektorů (automobily, letectví, ocel). Může být využita státní japonská rozvojová banka.

Vláda investovala do urychlení testů na lék Avigan, o který je celosvětový zájem.

Japonský svaz průmyslu přišel s návrhem čtyřdenního pracovního týdne, navýšení home office i větší flexibility v pracovní době.

Izrael – půjčky podnikům, zvláštní zdroje na posílení zdravotnického systému.

Austrálie – dotace na mzdy (tzv. JobKeeper). Celkový balíček tvoří 320 mld. australských dolarů. Silně postiženy jsou aerolinky. Virgin již vstoupily do nucené správy, nicméně se hlásí řada zájemců o jejich koupi.

POHLEDY - edice Studie - analýzy - prognózy
Vydává nakladatelství SONDY, s.r.o. Editor: Mgr. Jana Kašparová
Českomoravská konfederace odborových svazů

Český zaměstnanec v době pokoronavirové

Zlom DTP SONDY, tisk TMV Praha

sondy - 2020

nám. Winstona Churchilla 2, 130 00 Praha 3,
tel. 234 462 328, e-mail: sondy@cmkos.cz, www.esondy.cz